

NUOREN TOIMIJUUS AIKUISSOSIAALITYÖN
ASIAKIRJOISSA

Heidi Johanna Kivakka
Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö
Pro Gradu-tutkielma
Lokakuu 2019

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Heidi Kivakka	
Työn nimi Nuoren toimijuus aikuissosiaalityön asiakirjoissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Pro Gradu
Ohjaaja Riitta Vornanen, professori, sosiaalityö	
Ajankohta Lokakuu 2019	Sivumäärä 58
Tiivistelmä	
<p>Tarkastelen tässä pro gradu -tutkimuksessani nuoren asiakkaan toimijuutta aikuissosiaalityön asiakirjoissa. Tutkimuksen tehtävänä on kuvata ja jäsentää sitä, miten nuoren aktiivinen toimijuus näkyy aikuissosiaalityön asiakirjoissa. Aikuissosiaalityön asiakirjat ovat aineistona autenttisia, mutta on muistettava, että tieto niissä on valikoitunutta, ja perustuu työntekijöiden kirjauksiin nuoren elämästä ja toimijuudesta.</p> <p>Tutkimuksessani mielenkiinto kohdistuu orastavan aikuisuuden ikävaihetta elävien 18-25-vuotiaisiin nuoriin aikuissosiaalityön asiakkaisiin. Toimijuuden näkökulma määrittyy toimijuusanalyysin kautta, jossa toimijuuden modaliteetit <i>osata, kyetä, haluta, tuntea, täytyä</i> ja <i>voida</i> kuvaavat ihmisen toimijuutta. Modaliteetit esiintyvät kontekstissa ja vuorovaikutuksessa ympäristöön ja lisäksi niillä on jokin merkitys. Toimijuus on myös sidottuna aikaan ja rakenteisiin.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksän 18-25-vuotiaan aikuissosiaalityön asiakkaan asiakirjoista. Aineisto kerättiin yhdessä keskikokoisen suomalaisen kunnan aikuissosiaalityön työntekijöiden kanssa. Aineisto koostuu palvelutarpeen arvioinneista, asiakassuunnitelmista sekä asiakaskertomuksista. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: kuinka nuoren toimijuutta on kuvattu aikuissosiaalityön asiakirjoissa ja kuinka sosiaalityön asiakirjat jäsentävät asiakkaan toimijuutta. Tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi.</p> <p>Asiakirjoissa nuoren asiakkaan toimijuus jäsentyy aikuissosiaalityössä suhteessa työskentelyyn, elämäntilanteisiin ja niiden muutoksiin, terveydentilaan, tunteisiin, ihmissuhteisiin ja toimintaan. Nämä sekä mahdollistavat että rajoittavat nuoren asiakkaan toimijuutta. Kuitenkin ennen kaikkea, nuoren toimijuutta aikuissosiaalityön asiakkuudessa jäsentää työntekijä, joka työskentelee ja tukee nuorta nuoren omaa elämäänsä koskevissa valinnoissa ja toimijuudessa.</p> <p>Toimijuuden jäsentäminen aikuissosiaalityössä työskentelyn aikana sekä sen dokumentointi mahdollistaa jäsentämään asiakkaan toimijuutta ja suhdetta oman elämänsä rakenteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin sekä niiden merkityksiin. Tällöin työskentelyn menetelmien valitseminen tavoitteiden saavuttamiseksi on työskentelyn kannalta selkeämpää.</p>	
Asiasanat sosiaalityö, aikuissosiaalityö, toimijuus, orastava aikuisuus	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Muita tietoja	

University of Eastern Finland

Faculty Social Sciences and Business Studies	Department Social Sciences
Author Heidi Kivakka	
Title Human agency of a young adult in the documents of the social work	
Major Subject Social Work	Level Master's Thesis
Supervisor Riitta Vornanen, professor, social work	
Time October 2019	Pages 58
<p>Abstract</p> <p>In this study, I will examine the young client's human agency in the documents of the adult social work. The purpose of the study is to describe and outline how the active activity of a young worker is reflected in the documents of the adult social work. The documents of the adult social work are authentic, but it must be remembered that the information in them is also selective.</p> <p>In my research, the interest is targeted at the age of the emerging adulthood, i.e. young people aged 18-25 years in the adult social work. The aspect of the <i>human agency</i> is determined by the human agency analysis (toimijuusanalyysi), in which the modalities of human agency are <i>can, able, want, felt, have to</i> and <i>could</i> describe the human agency. The modality is present in the context and interacts with the environment and also have a meaning. Human agency is also tied to time and structures.</p> <p>The data consists of nine (9) 18-25-year-old adult social work client documents. The data was collected together with the employees of the adult social work of the medium-sized Finnish municipality. The data consists of health and social care assessments, client case plans and other documents. There are two research questions: how the human agency of a young adult is described in the documents of the adult social work and how the social work documents are structuring the human agency. The research method is a content analysis.</p> <p>In the documents, the human agency of the young client is structured in the adult social work in relation to social work, life situations and their changes, health status, emotions, relationships and everyday activities. These both enable and restrict the human agency of the young adults. However, above all, a human agency in an adult social work is parsed by a worker who makes the choices during the work and the recording of documents.</p> <p>Structurizing the human agency during the working in adult social work, and during the documentation allows social work to structure the human agency of a young adult to its relationships and to the structures and interactions of their own life and their meanings. Then selecting the methods to achieve the goals clears the social work process.</p>	
Asiasanat human agency, sosial work, emerging adulthood	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
2 NUORUUS, TOIMIJUUS JA SOSIAALITYÖ.....	3
2.1 Nuoruus ja orastava aikuisuus	3
2.2 Nuoruus ja sosiaalityö	5
2.3 Nuoruus ja toimijuus	7
2.4 Toimijuus ja sosiaalityö.....	10
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	14
3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset.....	14
3.2 Tutkimuksen analyysimenetelmänä sisällönanalyysi.....	16
3.3 Toimijuusanalyysi teoreettisena viitekehysenä	18
3.4 Tutkimuksen aineisto ja aineiston kerääminen.....	20
3.5 Tutkimusaineistona aikuissosiaalityön asiakirjat	21
3.6 Tutkimuseettiset kysymykset	25
4 NUORTEN TOIMIJUUDEN MODALITEETIT	27
4.1 Yleisesti aineistosta	27
4.1 Asiakastapausten kuvaukset	29
5 NUOREN TOIMIJUUS AIKUISSOSIAALITYÖN ASIAKIRJOISSA	41
5.1 Nuorten toimijuus ja työskentely aikuissosiaalityössä	41
5.2 Nuorten toimijuus, elämäntilanne ja niiden muutokset.....	42
5.3 Nuorten toimijuus ja terveydentila	43
5.5 Nuorten toimijuus ja tunteet	43
5.6 Nuorten toimijuus ja ihmissuhteet.....	44
5.7 Nuorten toimijuus ja toiminta.....	45
5.8 Yhteenveto nuoren toimijuudesta aikuissosiaalityön asiakirjoissa	45
5.8 Toimijuus suhteessa toimijuusanalyysin koordinaatteihin	47
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
6.1 Yhteenveto.....	49
6.2 Lopuksi	51
LÄHDELUETTELO	53

Kuviot:

Kuvio 1: Tutkimuksen viitekehys.....	14
--------------------------------------	----

Kuvio 2: Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008, 195).....	18
<i>Kuvio 3: Nuoren toimijuus aikuissosiaalityön asiakirjoissa</i>	<i>46</i>

Taulukot:

Taulukko 1: Esimerkkitaulukko toimijuusanalyysistä	20
Taulukko 2: Aineiston kuvaus.....	22
Taulukko 11: Yhteenveto asiakastapauksista.....	27
Taulukko 3: Nuori asiakas 1 ja modaliteetit.....	30
Taulukko 4: Nuori asiakas 2 ja modaliteetit.....	31
Taulukko 5: Nuori asiakas 3 ja modaliteetit.....	33
Taulukko 6: Nuori asiakas 4 ja modaliteetit.....	34
Taulukko 7: Nuori asiakas 5 ja modaliteetit.....	35
Taulukko 8: Nuori asiakas 6 ja modaliteetit.....	37
Taulukko 9: Nuori asiakas 8 ja modaliteetit.....	38
Taulukko 10: Nuori asiakas 9 ja modaliteetit.....	39
Taulukko 12: Nuorten toimijuus ja työskentely aikuissosiaalityössä yhteenveto.	41
Taulukko 13: Nuorten toimijuus ja elämäntilanne yhteenveto.....	42
Taulukko 14: Nuorten toimijuus ja muutokset yhteenveto.	42
Taulukko 15: Nuorten toimijuus ja terveydentila yhteenveto.	43
Taulukko 16: Nuorten toimijuus ja tunteet yhteenveto.	44
Taulukko 17: Nuorten toimijuus ja ihmissuhteet.	44
Taulukko 18: Nuorten toimijuus ja toiminta.	45

1 JOHDANTO

Toimijuus on olennainen osa sosiaalityötä ja sosiaalityön yhtenä päätavoitteena on tukea asiakkaan aktiivista toimijuutta. Nuoren toimijuuden tutkimusta on tehty eri tieteenaloilla kuten sosiaalityön ja kasvatustieteiden tutkimuksessa kuin nuorisotutkimuksessakin. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella nuoren asiakkaan aktiivista toimijuutta aikuis-sosiaalityön asiakirjoissa.

Sosiaalityössä nuoruus ikävaiheena on vielä jäsentymätön. Sosiaalityön elämänkaarimalli jaottelee sosiaalityön lapsuuden, aikuisuuden ja vanhuuden ikäkausiin (Kananoja ym. 2017), jolloin nuoruus on samanaikaisesti osa sekä lapsuutta että aikuisuutta. Nuori asiakas voi siis olosuhteista ja iästä riippuen olla sosiaalityön asiakkuudessa lastensuojelussa, sijaishuollossa, jälkihuollossa tai aikuissosiaalityössä, puhumattakaan muista erityispalveluista kuten vammaispalvelu, kuntouttavat palvelut tai mielenterveys- ja päihdepalvelut. Sosiaalityössä on kuitenkin aina kyse asiakkaan tukemisesta haasteellisessa elämäntilanteessa.

Nuoruuden merkitystä elämänvaiheena on ollut paljon tutkimuksen kohteena, ja esimerkiksi psykologian tutkija Arnett (2000) on tutkinut 18-25-vuotiaita nuoria, ja nostanut tämän ikäkauden erilliseksi elämänvaiheeksi, orastavaksi aikuisuudeksi. Orastava aikuisuus keskittyy kuvaamaan ensimmäisiä vuosia siitä, kun nuori täysi-ikäistyy ja on lain silmissä täysivaltainen yhteiskunnan jäsen vastuineen ja oikeuksineen. Tämä ikävaihe tulisi erottaa myöhemmästä aikuisuudesta ja nostaa omaksi ikävaiheeksi, sillä orastavan aikuisuuden elämänvaiheen teemat ovat hyvin erilaisia.

Tässä tutkimuksessa mielenkiintoni kohdistuu 18-25-vuotiaisiin nuoriin aikuissosiaalityön asiakkaisiin ja heidän toimijuuteensa. Tutkin, miten aikuissosiaalityön asiakirjoissa on jäsenetty nuoren toimijuutta. Aikuissosiaalityössä työskentelyn katsotaan kohdistuvan elämänhallintaan, perheeseen ja ihmissuhteisiin, asumiseen, toimeentuloon, työhön, opiskeluun, vapaa-aikaan, terveyteen, päihteidenkäyttöön, väkivaltaan sekä oikeusturvaan liittyviin ilmiöihin. (Kärki 2007) Kiinnostukseni kohteena on, kuinka nuoren toimijuus jäsentyy aikuissosiaalityön asiakkuudessa ja erityisesti, miten toimijuutta on dokumentoitu asiakirjoihin. Sosiaalityön dokumentointi eli asiakastyöstä kirjoitettavat eri

asiakirjat dokumentoivat, mutta myös ohjaavat sosiaalityöntekijän työtä sekä asiakasprosessia. Asiakirjat myös konkretisoivat asiakkaalle asiakasprosessia ja yhteisesti sovittuja asioita. Sosiaalityön asiakkuus on prosessi, ja sen jäsentäminen on tärkeää niin asiakkaalle kuin työntekijällekkin. Asiakasprosessin ymmärtäminen vahvistaa asiakkaan omaa elämänotetta. (Kananoja ym 2017, 190.)

Perustan tutkimustehtäväni oletukseen, että kaikessa sosiaalityössä on kyse asiakkaan oman aktiivisen toimijuuden tukemisesta, joka on avain itsenäiseen elämään ja selviytymiseen. Dokumentointi on olennainen osa sosiaalityötä, joten asiakkaan toimijuus ja sen tukeminen tulisi näkyä myös sosiaalityön asiakirjoissa. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: kuinka nuoren toimijuutta on kuvattu aikuissosiaalityön asiakirjoissa ja kuinka sosiaalityön asiakirjat jäsentävät asiakkaan toimijuutta.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu suomalaisen keskikokoisen kunnan aikuissosiaalityön asiakirjoista eli asiakaskertomuksista: asiakkaiden palvelutarpeen arvioinneista, asiakassuunnitelmista sekä muista kirjauksista. Tutkimukseni asiakkaat ovat 18-25-vuotiaita nuoria aikuisia. Jyrki Jyrkämän (2008) toimijuusanalyysi ohjaa tutkimustani. Toimijuusanalyysissä toimijuutta tarkastellaan toimijuuden modaliteettien kautta. Toimijuuden modaliteetit ovat toisiinsa sidoksissa olevat toimijuutta kuvaavat verbit *kyetä, osata, voida, haluta, täytyä ja tuntea*. Aineiston koostuessa työntekijöiden kirjauksista on muistettava, että aineisto kertoo työntekijän valinnoista kuvata asiakkaan toimijuutta. Aineistosta ei voi tehdä johtopäätöksiä asiakkaan varsinaisesta toimijuudesta. Tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi, ja sitä ohjaa toimijuusanalyysin teoria.

Ennen vuotta 2017 aikuissosiaalityö painottui pitkälti toimeentulotukityöhön, kunnes perustoimeentulotuki siirtyi Kelan vastuulle. Aikuissosiaalityöhön jäivät täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki ja työmuodot sekä työaika alkoivat muotoutua uudestaan. Aikuissosiaalityön kohteena olevat ilmiöt, kuten haasteet elämänhallinnassa ja toimeentulossa tai koulutukseen ja työhön liittyvät haasteet haastavat samalla myös nuoren asiakkaan itsenäisyydelle ja toimijuudelle. Nuoruus elämänvaiheena on sellainen, että kaikenlainen tuki, ohjaus ja kannustus on muutenkin tärkeää. Näen, että aikuissosiaalityöllä on merkittävä rooli nuorten asiakkaiden toimijuuden tukemisessa ja itsenäisen, mielekkään ja muista riippumattoman elämän tavoittelussa.

2 NUORUUS, TOIMIJUUS JA SOSIAALITYÖ

2.1 Nuoruus ja orastava aikuisuus

Nuoruus on oman itsensä löytämisen aikaa, ja nuoruudessa tehdyt päätökset voivat vaikuttaa merkittävästi myöhempään elämään. Se on aika, jolloin siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen (Nurmi ym. 2015, 148). Nuoruus on huomioitu Suomen lainsäädännössä, tosin jokseenkin sekavasti. Nuorisolaki (21.12.2016/1285), jonka tavoitteena on muun muassa nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen sekä nuorten omien kykyjen ja edellytysten tukeminen yhteiskunnassa toimimiseen, määrittelee nuoriksi kaikki alle 29-vuotiaat. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18-20-vuotiasta. Lisäksi Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301) määrittelee nuoreksi 18-24-vuotiaan henkilön. Tässä tutkimuksessa nuorella tarkoitetaan 18-25-vuotiasta, nojaten saman aikaisesti sekä sosiaalihuoltolain määrittelyyn nuoruudesta ikävaiheena.

Kehityspsykologiassa nuoruutta kuvataan aikana, jolloin muutoksia tapahtuu fyysisessä kasvussa, ajattelun kehittämisessä ja sosiaalisissa suhteissa (Nurmi ym. 2015, 148). Tässä tutkimuksessa nuoruutta jäsentää orastavan aikuisuuden teoria. ”*Emerging adulthood*” eli orastava aikuisuus (esim. Juvonen 2013) on psykologian professori ja tutkija Jeffrey Jensen Arnettin (2000) teoria. Orastavalla aikuisuudella tarkoitetaan nuoren vuosien 18-25 ikäkautta ja siitä on tullut erillinen elämänvaihe. Kehityspsykologiassa orastava aikuisuus jakaantuu niin nuoruuden kuin aikuisuuden ikävaiheisiin. On kuitenkin tärkeä muistaa, että Suomessa jo alle 18-vuotiaat tekevät koko elämään vaikuttavia päätöksiä, esimerkiksi koulutusvalinnat tehdään jo 15-16-vuotiaana, kun perusopetus päättyy.

Arnett on tutkimuksissaan havainnut, että viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet väestömuutokset ovat tehneet myöhäisnuoruudesta ja varhaisaikuisuudesta ei vain lyhyen siirtymisjakson aikuisuuden rooleihin, vaan erillisen jakson elämäkulussa, jolle on ominaista muutos ja mahdollisten elämänsuuntien tutkiminen (Arnett 2000, 469). Ikä, jolloin nuori solmii avioliiton tai hankkii perheen, on siirtynyt yhä myöhemmäksi, eikä asettuminen pitkän aikavälin aikuisuuden rooliin ole enää kahdenkymmenen ikävuoden iässä tavallista (Arnett 2000, 469; Nurmi ym. 2015 148).

Nuorten aikuisten elämäntilanteita säätelevät ympäröivä yhteiskunta ja sen instituutiot ja he elävät mahdollisuuksien, haasteiden ja rajoitusten maailmassa. Kuitenkin myös nuorten oma motivaatio ja tavoitteet ohjaavat heidän kehitystään. (Nurmi ym. 2015, 157-158.) Myöhäisnuorten ja varhaisaikuisten mielestä koulutuksesta valmistuminen, uraputken aloittaminen, avioliitto ja vanhemmuus ovat tärkeysjärjestyksen pohjalla siinä mikä nähdään tarpeelliseksi aikuisuuden saavuttamiseksi. Sen sijaan orastavat aikuiset nimeävät aikuisuuden siirtymisen kriteereiksi vastuun hyväksyä oma itse, itsenäisten päätösten tekemisen ja konkreettisemmän taloudellisen riippumattomuuden. (Arnett 2000, 472-473.)

Orastavan aikuisuuden vaihetta kuvaa jatkuva muutos ja tutkiskelu. Orastavat aikuiset tutkivat itselleen avoimena olevia elämän mahdollisuuksia ja vähitellen saavuttavat kestävät valinnat rakkaudessa, työssä ja maailmankatsomuksessa. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan koe tätä ikäkautta muutoksen ja tutkiskelun aikakautena. Joillakin puuttuu mahdollisuuksia käyttää tätä ikäkautta vapaasti valitsemiseen. (Arnett 2000, 479.) Nuoruudessa ihminen on haavoittuvainen. Perhe, ympäristö, koulutus, sosiaaliset suhteet ja nuoren omakuva vaikuttavat siihen, miten nuori kokee ympäröivän maailman ja itsensä. Osalle nuorista nuoruusvuodet pitävät sisällään myös ongelmia. Joidenkin kohdalla ne häviävät aikuisiällä, kun taas joidenkin kohdalla ne kasautuvat (Nurmi ym. 2015, 175). Ongelmat vaikuttavat niin nuoren kasvuun ja kehitykseen kuin hänen mahdollisuuksiinsakin.

Suomessa Nuorisotutkimusseura ry julkaisee vuosittain valtakunnallisen nuorisobarometrin, joka on kyselytutkimus 15-29-vuotiaille suomalaisnuorille. Nuorisobarometrin tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tutkimustietoa suomalaisten nuorten elämään liittyvistä ilmiöistä. Nämä ilmiöt voivat olla nuoren kasvua ja kehitystä sekä toimijuutta tukevia tai rajoittavia. Esimerkiksi vuoden 2015 Nuorisobarometrin arjenhallintateeman tutkimuksesta nousi esiin, että työttömän tai työvoimapolitiittisen toimenpiteen kohteena olleen nuoren kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja arkielämän mielekkyydestä on huonompi verrattuna muihin nuoriin. Samalla, kun vahvistetaan nuoren arjenhallintaitoja esimerkiksi työkokeilussa, on tärkeä vahvistaa myös nuoren omaa toimijuutta ja aktiivisuutta. (Nuorisobarometri 2015, 202.)

2.2 Nuoruus ja sosiaalityö

Nuoren kanssa tehtävä sosiaalityö kulkee limittäin sekä lastensuojelun että aikuissosiaalityön toimialueilla, riippuen asiakkuuden luonteesta. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) nuori on määritelty 18-20-vuotiaaksi. Lastensuojelussa työskennellään pääsääntöisesti alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten kanssa, mutta silloin, kun nuorella on oikeus jälkihuoltoon, voi työskentely jatkua 25 ikävuoteen saakka. Oikeus jälkihuoltoon on lastensuojelun asiakkuudessa olleilla lapsilla ja nuorilla, mikäli he ovat olleet sijaishuollossa tai avohuollon tukitoimena sijoitettuna yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta (LsL 13.4.2007/417, §75). Jälkihuolto on vapaaehtoista. Vuonna 2018 tehtiin lakialoite kuntien jälkihuollon järjestämistä siihen asti, kun nuori täyttää 25 vuotta aiemmin 21 ikävuoden sijaan. Perusteluina muutokseen ovat tutkimukset, joiden mukaan 14 prosentilla jälkihuollon asiakkaista on sen päättymisen aikaan ammatti ja kuinka huostaanotossa olleiden nuorten aikuisten kuolleisuus on muita korkeampi 25 ikävuoteen saakka (Lakialoite LA 86/2018 vp). Lastensuojelulakia muutettiin huhtikuussa 2019, jolloin jälkihuollon ikäraja nostettiin ja samalla oikeutta jälkihuoltoon laajennettiin myös muille nuorille (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019, 75§).

Nuoruuden alkamisen ajankohdan määrittäminen vaihtelee eri toimijoilla, mutta monissa paikoissa, kuten nuorisopsykiatrialla, lastensuojelun tilastoinneissa ja useissa nuorisohankkeissa nuoruuden katsotaan alkavan 12. ikävuoden jälkeen (Aaltonen ja Heikkinen, 197). Sosiaalipalvelut ovat järjestetty elämänkaarimallin mukaisesti, jossa lasten ja iäkkäiden palvelut ovat muodostuneet selkeiksi kokonaisuuksiksi, mutta kaikki siltä väliltä määritellään aikuissosiaalityöksi (Juhila 2008, 83). Kuitenkin 18-vuotias on eri asemassa elämässään ja yhteiskunnassa kuin 48-vuotias. Osassa paikkakunnista on aikuisosiaalityö jaoteltu nuorten ja aikuisten sosiaalipalveluiksi, ja ikäraja vaihtelee. Sosiaalihuoltolaki määrittelee nuoren 18-24-vuotiaaksi (ShL 1301/2014, 3§). Kuusikko-työryhmän selvityksessä (2017) esimerkiksi Helsingissä ja monissa suurissa kunnissa nuorten aikuissosiaalityö on alle 30-vuotiaille järjestettävää sosiaalipalvelua. Vantaalla sen sijaan nuorten palvelut koskevat alle 25-vuotiaita ja joissain kunnissa aikuissosiaalityössä ei ole eritelty nuorten palveluja omaksi kokonaisuudeksi. Nuorten palvelujen eriyttämistä ja niihin panostamista perustellaan sillä, että työskentelyn tavoitteena on ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja saattaa heidät oikeiden palvelujen pariin. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia kiinnittämään erityistä huomiota lasten, nuorten ja erityistä tukea tarvitsevien

henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen (ShL 1301/2014, §6). Monessa kunnassa on alle 30-vuotiaille nuorille suunnattu Työ- ja elinkeinoministeriön, Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen luotsaama Ohjaamo, joka on hankelähtöinen, mutta toimintaansa vakiinnuttanut moniammatillinen palvelukokonaisuus, jossa yhdistyvät nuorten tarvitsemat palvelut koulutukseen, harrastuksiin ja työllistymiseen liittyen saman katon alle (Ohjaamot.fi).

Aikuissosiaalityössä asioiva nuori on yleensä 18-30-vuotias. Osassa Suomen kuntien sosiaalitoimissa on erillinen nuorten aikuissosiaalityön tiimi, jonka asiakkaat ovat nuoria aikuisia. Ikäjakama voi vaihdella, mutta useimmiten nuorten sosiaalityön asiakkaat ovat alle 30-vuotiaita kuntalaisia nuorisolain mukaisesti (Nuorisolaki 1285/2016, §3) tai alle 25-vuotiaita nuoria sosiaalihuoltolain (ShL 1301/2014, §3) mukaisesti. Sosiaalityön ja nuorisotyön on kuitenkin vaikea lähestyä nuoria, sillä vaikka nuoruus on oma erillinen elämänvaihe, se ei kuitenkaan ole selkeä ja yhdenmukainen (Pohjola 2009, 25).

Sirpa Karjalainen (2015) on lisensiaatintutkimuksessaan kuvaillut nuorten 18-25-vuotiaiden aikuissosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteita ja ilmiöitä. Tutkimuksessa käy ilmi, että suurin osa nuorista asiakkaista sai perustoimeentulotukea ja jopa 41% sai myös täydentävää toimeentulotukea (Karjalainen 2015, 82). Kolmanneksella nuorista asiakkaista oli peruskoulun jälkeinen koulutus, lähes puolet oli opiskelijoita, ja 66% ei ollut vielä ammattia. Nuorten asiakkaiden yleisimmät ongelmat tutkimuksen mukaan liittyivät talouteen, perhesuhteisiin ja terveyteen. Yhdistävänä tekijänä eri ikävuosille ja elämäntilanteille oli taloudelliset vaikeudet. (Karjalainen 2015, 50.) Karjalainen tuo esiin tutkimustuloksissaan, että nuorten aikuisten elämänvaihe sisälsi monia valintoja, mahdollisuuksia ja siirtymiä, ja joiden elämänmuutokset liittyivät itsenäistymiseen ja muuttoon omaan kotiin, muutokset opinnoissa ja valmistumisessa, varusmies- ja siviilipalvelukseen, työhön ja työttömyyteen sekä parisuhteisiin ja perhetilanteisiin (Karjalainen 2015, 93).

Sosiaalihuoltolaissa määritetään, että sosiaalityö on suunnitelmallista työtä, johon kuuluu asiakkaan palvelutarpeen arviointi sekä asiakassuunnitelman laadinta. Sekä palvelutarpeen arviointi että asiakassuunnitelma dokumentoidaan asiakirjoiksi ja laki määrittää tarkasti mitä palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman tulee sisältää. (ShL 1301/2014, §36-§39.) Nuoruuteen liitetään usein huoli sosiaalisista ongelmista, ja se

nähdään haavoittuvana ikävaiheena, jolloin nuori tarvitsee paljon erilaista tukea, ohjausta ja kannustusta. Nuoruuden ikävaiheessa on tärkeää sosiaalisatiotehtävän onnistuminen niin nuoren sosiaalisissa suhteissa, koulutuksessa kuin työelämässäkin. Kun nuorella on haasteita tai ongelmia elämässä, sosiaalityössä nähdään työn kohteena nuorten sosiaalisen integraation ja mahdollisten ongelmatilanteiden hallinta, jolloin nuori nähdään yhteiskuntaan kiinnittyvänä yksilönä ja yhteisön jäsenenä. (Pohjola 2009, 28.)

2.3 Nuoruus ja toimijuus

Toimijuuden käsitettä on määritelty eri tieteenaloilla eri näkökulmista. Anthony Giddensin (ks. Eteläpelto ym. 2011, 20-23; Kotiranta ja Virkki 2011, 115; Jyrkämä 2008, 191) vuoden 1984 määritelmä toimijuudesta on yhteiskuntatieteellisen toimijuustutkimuksen kulmakiviä; siihen pohjautuvat monet myöhemmät toimijuuden määritelmät. Giddensin teorian mukaan toimijuutta ilmentää teon tarkoituksellisuus ja seuraamus. Toimijuus edellyttää, että ihmisellä on mahdollisuus toimia myös toisella tapaa. Giddensin teoriaan toimijuudesta liittyvät myös rakenteet ja niiden tuomat mahdollisuudet ja rajoitteet ihmisen toimijuudelle. Giddensin teoria on saanut osakseen myös kritiikkiä siitä, ettei se ota huomioon ajallista ulottuvuutta. Toimijuuteen nähdään vaikuttavan sekä menneisyys, nykyisyys että tulevaisuus, jolloin tavoitteellisuuden ja tarkoituksellisuuden merkitykset toimijuutta selittävinä muuttuvat. Toimijuuden ajallinen ulottuvuus liittyy myös Hitlinin ja Elderin (2007) teoriaan elämänkaaritoimijuudesta, jossa toimijuus ilmentää ihmisen elämään liittyvää toimijuutta pitkällä tähtäimellä. Elämänkaaritoimijuuden perusta on ihmisen käsitys omasta pystyvyydestä, suunnittelukyvyistä, optimismista sekä kyvystä ylläpitää eri identiteettejä. (ks. Eteläpelto ym. 2011, 24.)

Giddensin teoriaan pohjautuu myös suomalaisen sosiaaligerontologian professorin Jyrki Jyrkämän toimijuusanalyysi. Kuten Giddens, myös Jyrkämä näkee toimijuuden liittyvän kiinteästi rakenteisiin. Rakenteilla Jyrkämä tarkoittaa erilaisia sosiaalisia tekijöitä, jotka ovat läsnä ihmisen elämäkulussa niin menneisyydessä, nykyisyydessä kuin tulevaisuudessa. Rakenteisiin liittyvät niin rajoitukset ja esteet kuin mahdollisuudet ja kannusteet (Jyrkämä 2008, 193-194). Näitä rakenteita Jyrkämä kutsuu toimijuuden koordinaateiksi ja niitä ovat ikä, sukupuoli, sukupolvi, yhteiskuntaluokka, ympäristö, kulttuurinen tausta ja ajankohta.

Toimijuuden modaliteetit sen sijaan ovat ihmisestä itsestään lähtöistä, jotka määrittelevät, millaista ihmisen toimijuus on. Näitä ovat kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. (Jyrkämä 2008, 195.) Nämä toimijuuden modaliteetit toimivat ohjaavana teoriana tämän tutkimuksen analyysivaiheessa, ja avaavat näitä käsitteitä lisää tutkimuksen toteuttamisen luvussa.

Nuorten toimijuutta käsitteleviä kansallisia tutkimuksia löytyy suhteellisen paljon viime vuosilta eri tieteenaloilta. Toimijuutta on tutkittu esimerkiksi kasvatustieteissä ja yhteiskuntatieteissä. Tutkimukset ovat keskittyneet muun muassa nuoren toimijuuteen siirtymävaiheissa (esim. Kauppila, Silvonen ja Vanhalakka-Ruoho 2015) ja institutionaalisissa rajoissa (esim. Pekkarinen, Vehkalahti ja Myllyniemi 2012). Monet tutkimukset käsittelevät alle 18-vuotiaiden toimijuutta, mutta myös orastava aikuisuus on käsitteenä kiinnostanut muita toimijuuden tutkijoita.

Mette Ranta (2015) on tutkinut psykologian väitöskirjassaan 18-25-vuotiaiden suomalaisten nuorten aikuisten siirtymävaihetta lukioista jatko-opintoihin ja työelämään. Hän nostaa esiin, kuinka jatkuvat olosuhteiden muutokset ja epävarmuus kuvaavat nuorten aikuisten elämänvaihetta, ja kuinka heidän on samanaikaisesti pystyttävä tekemään useita päätöksiä. Tällaisessa elämänvaiheessa vaaditaan kykyä sopeutua sekä toimijuutta. (Ranta 2015, 439.) Rannan tutkimustulokset osoittavat, että koulutussiirtymää edeltävä nuoren aikuisen korkea toimijuuden taso viittaa korkeaan senhetkiseen ja tulevaan elämäntyytyväisyyteen ja alhainen toimijuus päinvastaisesti alhaiseen elämäntyytyväisyyteen. Nuorta aikuisuutta kuvaa lukuisat samanaikaiset elämäntehtävät, sekä elämäntilanteiden yksilölliset erot. Lopuksi Ranta korostaa, että toimijuuden kehittymisen ymmärtäminen on erityisen tärkeää. (Ranta 2015, 440-442.)

Tarja Juvonen (2013) on tutkinut nuorten aikuisten syrjäytymiseen ja toimijuuteen liittyviä kysymyksiä etsivän työn viitekehyksessä. Hän on paikantanut neljä erilaista toimijuutta, jotka syntyvät vuorovaikutustilanteissa, jossa on asiakkaan lisäksi sosiaalityöntekijöitä tai muita asiantuntijoita. Nuorten toimijuuden neljä kategoriaa ovat Juvosen tutkimuksessa ohipuhuttu toimijuus, uhmakas ja vaativa toimijuus, systeemikriittinen toimijuus sekä väistelevä toimijuus. Juvonen on toteuttanut tutkimuksensa haastatteleamalla nuoria etsivän nuorisotyön asiakkaita. Tutkimuksessa Juvonen keskittyy nuoren

toimijuuden rakentumiseen vuorovaikutussuhteessa työntekijään, jonka kanssa nuoren asioita yritetään selvittää. Juvosen tutkimuksessa nuoren toimijuuden tyypit rakentuvat etsivän työn kontekstissa.

Myös Sanna Aaltosen (2012) artikkeli toimijuudesta ja institutionaalisista rajoista nuorten siirtymissä puhuu nuorten toimijuuden institutionaalisissa kehyksissä. Hän nostaa esiin myös sellaisen nuoren toimijuuden tyyppin, joka voi näyttää häiriökäyttäytymiseltä. Artikkelissa keskitytään oppivelvollisuusiässä olevan nuoren toimijuuteen. Aaltonen muistuttaa, että kaikkea toimijuutta ei voi tulkita tarkoituksenmukaiseksi valinnaksi, ja että nuoren toimijuus on Suomessa hyvin instituutiosidonnaista, ja ilman instituutioita nuori olisi ulkopuolinen yhteiskunnallisesta osallisuudesta, sen tuesta ja palveluista. Aaltonen toteaa, että vaikka nuori ei hyväksy tukea toiselta instituutiolta, hän voi hyväksyä tuen joltain toiselta institutionaaliselta toimijalta, ja siksi on tärkeä tarjota vaihtoehtoisia tuen muotoja (Aaltonen 2012, 189-190).

Sanna Mäkinen (2015) on tutkinut nuoren toimijuutta siirtymävaiheissa. Hän huomioi nuorten pirstaloituneet polut nuoruudesta aikuisuuteen, joka johtuu laajoista yhteiskunnallisista muutoksista. Hän viittaa myös Arnettin käsitteeseen orastavasta aikuisuudesta (Mäkinen 2015, 104). Nuoren pääsy koulutukseen peruskoulun jälkeen tai siirtyminen työelämään ei ole itsestäänselvyys. Mäkinen huomioi, ettei institutionaalisesti suunniteltu nuoren normatiivinen kehityskulku aina vastaa vaatimuksiltaan, ajoitukseltaan tai sisällöltään nuoren omien valmiuksien, suunnitelmien tai resurssien tilannetta. Näistä eriävistä käsityksistä syntyy erilaisia jännitteitä ja hankauksia. (Mäkinen 2015, 104-105.) Nuoren omat tavoitteet ja mahdollisuudet värittyvät ja sekoittuvat niissä rajoissa, mitä ympäristö niille asettaa.

Toimijuuden tunto ja sen tunne ovat näkökulma, joka on jäänyt edellä olevissa tutkimuksissa vähemmälle huomiolle. Tuula Gordon (2005, 114-115) kuitenkin on tuonut artikkelissaan esiin toimijuuden tunnon ja tunteen näkökulman: käsitys omista mahdollisuuksista tehdä päätöksiä, näkemys päätöksentekoon liittyvistä rajoituksista sekä huoli omasta toimijuudesta, pääseekö tai osaako päättää tai onko päätökset mahdollista toteuttaa, liittyvät toimijuuden tuntoon. Gordon painottaa toimijuuden liittyvän ihmisen taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen paikkaan sekä samalla se kuvaa ihmisen oman elämän rakentamiseen liittyviä käsityksiä, kokemuksia ja tuntemuksia. Gordon on keskittynyt

nuorten toimijuuteen. Hän pohtii artikkelissaan nuorten toimijuuden mahdollisuuksia ja toimijuuden konteksteja. Hän kuitenkin painottaa nuorten toimijuuden tuntoa, sillä sen merkitys nuoren näkemykseen mahdollisuuksistaan oman elämänsä tulevaisuuden siirtävävaiheissa, on merkittävä. Toimijuuden tunto voidaan nähdä yhtenä käytettävissä olevista resursseista. (2005, 129.)

Vaikka nuoren toimijuus on vahvasti instituutiosidonnaista, ja rakentuu vuorovaikutussuhteessa häntä ympäröiviin ihmisiin, myös nuoren henkilökohtaisella kokemuksella omasta toimijuudesta on merkitystä. Nuoren toimijuuden kannalta on tärkeää luottamukselliset suhteet henkilökohtaisessa elämässä kuin myös instituutioissa, sillä nuoruudessa yhteisyys toisiin on keskeistä toimintaa ja vaikuttaa myös nuoren valintoihin. Kun nuorella ei ole luottamuksellisia suhteita, tai hän jää syrjään lähiyhteisöstään, se heikentää keskeisesti nuoren toimijuutta. (Mäkinen 2015, 113.)

2.4 Toimijuus ja sosiaalityö

Ihmisen aktiivisen toimijuuden merkitys on korostunut nyky-yhteiskunnassa. Aikaamme kuvaa yksilöllistymiskehitys, jossa korostuu ihmisen oman toimijuuden vahvistuminen, minä-tietoisuus ja omien mahdollisuuksien oivaltaminen. Samalla, kun ihmiseltä vaaditaan erilaisia valmiuksia ja joustavuutta alati muuttuvassa yhteiskunnassa, koulutuksessa ja työelämässä sekä kykyä tehdä jatkuvasti uusia valintoja, voi lisääntyvät vaihtoehdot aiheuttaa myös ahdistusta ja riittämättömyyden tunnetta, joka voi pahimmillaan johtaa ihmisen romahtamiseen. (Karjalainen 2012, 12-13.) Se asettaa haasteita myös ihmisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden tukemiselle ja ylläpidolle, joka onkin yksi sosiaalihuoltolain tavoite. Sosiaalipalvelujen järjestämisellä muun muassa tuetaan asiakasta jokapäiväisestä elämästä selviytymisessä, torjutaan sosiaalista syrjäytymistä ja edistetään osallisuutta sekä tuetaan asiakkaan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai kognitiivista toimintakykyä (ShL 1301/2014 11§).

Osallisuus ja aktiivinen toimijuus nähdään vahvasti myös oikeutena osallistua ja vaikuttaa omaan elämään ja ympäristöönsä, ja sitä korostetaan lainsäädännön lisäksi eri strategioissa ja suunnitelmissa (Laitinen & Niskala 2013, 10). Jo perustuslaissa on huomioitu ihmisen oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen yhteiskunnan ja elinympäristönsä

kehittämiseen. Perustuslaki takaa myös oikeuden osallistua yhdistysten toimintaan. (PeL 11.6.1999/731.) Myös muut lait, kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolaki ja nuorisolaki puhuvat asiakkaan osallisuudesta niin itseään koskevissa kuin yhteiskunnallisissakin asioissa. Lisäksi laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetään asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon (AsiakasL 22.9.2000/812).

Sosiaalityössä korostetaan asiakkaan oman toimijuuden tärkeyttä ja yhtenä sosiaalityön tavoitteena onkin nimenomaan tukea asiakkaan toimintaedellytyksiä ja osallisuutta (ShL 1301/2014 15§). Toimijuuden muotoutumiseen vaikuttavat ajankuva, valtasuhteet ja vallitseva politiikka. Lisäksi toimijuutta muokkaavat vuorovaikutus ja kohtaamiset ympäristön kanssa. (Laitinen & Niskala 2013, 11.) Sosiaalihuoltolaissa on erikseen maininta nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta, jolla on tavoitteena tukea nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan ja ehkäistään näiden keskeyttämistä. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettava tehostettu tuki on sosiaalista kuntoutusta, ja myös sen tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, syrjäytymisen ehkäisy sekä osallisuuden edistäminen (ShL 1301/2014, 17§).

Liisa Hokkanen (2013) tutkii artikkelissaan toimijuutta ja sen suhdetta sosiaaliseen asi-anajaan osana sosiaalityön perustehtävää. Asiakkaan toimijuus osana professionaalista asiakasprosessia tarkoittaa asiakkaan kuulemisen lisäksi myös asiakkaan sitoutumista ja osallisuutta toimintaan tai toiminnan asiakasohjautuvuutta. (2013, 55-56.) Kirsi Juhila taas nostaa esiin näkökulman, että sosiaalityössä kulkevat rinnakkain sosiaalityön asiakkaan riippuvuuden ja huolenpidon tarpeen hyväksyminen ja samalla myös asiakkaan toimijuuden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Juhila 2008, 104).

Sosiaalityössä asiakkaan osallisuus ja toimijuus vahvistavat toinen toistaan. Kun asiakkaan omaehtoinen toimijuus on heikkoa tai sitä ei ole lainkaan, työtä ohjaavat sosiaalityön eettiset lähtökohdat. Näin varmistetaan asiakkaan oman toimijuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen (Juhila 2008, 95). Asiakkaan tulee tuntee, haluta, osata, kyetä, täytyä ja voida ajaa omaa asiaansa (Hokkanen 2013, 76). Samalla Hokkanen tuo esiin Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteetit, jotka toimivat tutkimustani ohjaavana teoriana.

Mari Punna, Kaisa Malinen, Eija Sevón ja Sanna Sihvonen (2017) nostavat itseohjautuvuuden käsitteen toimijuuden rinnalle. Itseohjautuvuus on taito ja kyky, jolla henkilö osaa käyttää sopivia välineitä ja keinoja oman hyvinvoinnin edistämiseksi. Heidän mukaansa asiakkaan itseohjautuvuuden tukeminen on sama asia kuin asiakkaan toimijuuden vahvistaminen, ja sen keskiössä on asiakkaan motivaation tunnistaminen oman hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi. Kuitenkin yksilöllisten motivaatioiden ja hyvinvointivalintojen taustalla olevien tekijöiden hahmottaminen voi olla haasteellista. (Punna ym. 2017, 155-156.) Siksi sosiaali- ja terveystalvvelujen henkilökunnan osaamisen kehittämisen lisäksi on tärkeää ylläpitää ja kehittää sellaisia työtapoja, jotka tukevat asiakkaan itseohjautuvuutta (Punna ym. 2017, 157).

Ilmari Rostila ja Jukka Vinnurva (2013) pohtivat artikkelissaan sosiaalityön professionaalisuutta ja sen suhdetta kumppanuussuhteen rakentumiseen asiakassuhteessa. Kumppanuussuhteen rakentuminen ei ole itsestänselvyys, sillä sosiaalityössä läsnä olevat julkinen valta, ja työn rutiinit kuten dokumentointi ovat ristiriidassa asiakkaan asemaan nähden. Kuitenkin asiakkaan elämänotetta ja toimijuutta voidaan vahvistaa työskentelyn avoimuudella. (Rostila & Vinnurva 2013, 216.) Myös Hokkanen (2013, 62-63) mainitsee artikkelissaan toimijuuden liittyvän valtaan. Valta voi olla ylivaltaa tai toimintavoimaa, ja se on aina suhteellista. Niemi (2013, 31) tuo artikkelissaan esiin valtarakenteet, jotka säätelevät palvelujärjestelmässä asiakkaan roolia joko mahdollistaen tai rajoittaen sekä pohtii tällaisen vallan luonnetta ja etiikkaa. Hän summaa, että vallan eettisen luonteen keskustelu on käytävä paikallisessa kontekstissaan tapauskohtaisesti ja että asiakkaiden toimijuudesta käytävä vallan ja vapauden taistelu muuttaa muotoaan ja jatkuu niin kauan kuin sosiaaliala on olemassa (Niemi 2013, 54).

Toimijuuden tutkimusta sosiaalityön kontekstissa on vähänlaisesti. Cameron Parsell, Elizabeth Eggins ja Gred Marston (2016) ovat julkaisseet systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toimijuuden ja sosiaalityön yhdistävistä tutkimuksista. He väittävät, että toimijuus on sosiaalityön ydin, ja heidän tutkimuksensa perustuu oletukseen, että sosiaalityö tieteenä keskittyisi juuri toimijuuden kysymyksiin. Tutkimuksessaan he löysivät kolme teemaa, miten toimijuus kytkeytyy sosiaalityöhön. Nämä teemat ovat ihmisen toiminta, merkityksellisyyksien luominen ja identiteetin rakentaminen sekä normien asettamat vaatimukset ja esteet toimijuudelle. Kuitenkin tutkimuksen edetessä he huomasivat, että sellaista sosiaalityön tutkimusta, joka käsittelee nimenomaan toimijuutta, on huomattavasti

vähemmän, kuin mitä he olettivat. Johtopäätöksissä he toteavatkin kuinka nimenomaan toimijuuden tutkimus sosiaalityössä voi kehittää kestäviä ratkaisuja sosiaaliselle epäoikeudenmukaisuudelle ja sosiaalisille ongelmille.

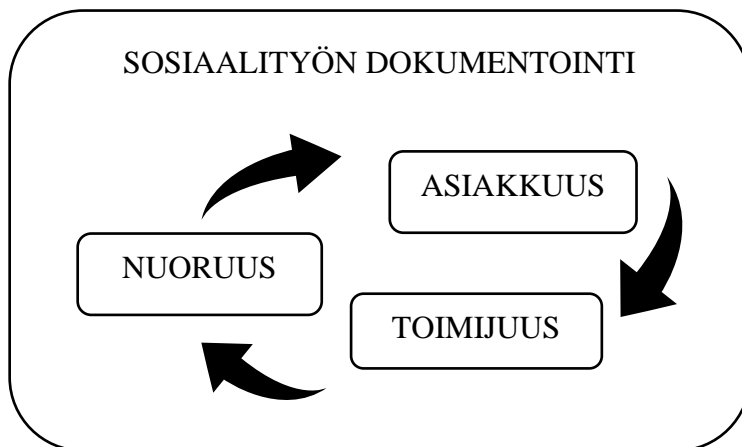
Suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa toimijuudesta löytyy jonkin verran artikkeleita, mutta myönteistä on, että yhä useampi sosiaalityö- tai sosiaalityön pro gradu ja sosiaalialan opinnäytetyö on kiinnostunut yksilöiden ja asiakkaiden toimijuudesta, joten sosiaalityön ja toimijuuden tutkimuksen tulevaisuus näyttää valoisalta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tehtävänä on tarkastella nuorten 18-25-vuotiaiden aikuissosiaalityön asiakaiden asiakirjoja toimijuuden näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: kuinka nuoren toimijuutta on kuvattu aikuissosiaalityön asiakirjoissa ja kuinka sosiaalityön asiakirjat jäsentävät asiakkaan toimijuutta.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on kuvata ja jäsentää sitä, miten nuoren aktiivinen toimijuus näkyy aikuissosiaalityön asiakirjoissa. Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan valitusta näkökulmasta, joka on tutkimuksen teoreettinen viitekehys (Alasuutari 2011, 32). Tutkimustehtäväni viitekehys jäsentyy kolmen teoreettisen käsitteen rajoilla. Nämä käsitteet muodostavat tutkimuksellisen näkökulmani ja samalla rakentavat sille vankan teoreettisen pohjan. Tutkimusasetelmani (kuvio 1) jäsentyy sosiaalityön dokumentoinnin sisällöistä, joiden kautta tarkastelen nuoruutta, asiakkuutta ja toimijuutta.

Kuvio 1: Tutkimuksen viitekehys

Vuoden 2012 valtakunnallisen aikuissosiaalityön kartoituksessa alle 25-vuotiaat nuoret ovat yksi merkittävimmistä asiakasryhmistä (Blomgren ja Kivipelto 2012, 32). Aikuissosiaalityö on yleisimmin sosiaalitoimistoissa tehtävää sosiaalityötä, jossa asiakkaana ovat aikuisväestö, ja jonka keskeisin elementti on ollut toimeentulotukityö.

Toimeentulotuen käsittelyn siirtyminen etuuskäsittelijöille antoi mahdollisuudet aikuis-sosiaalityön sisällölliselle kehittämiselle (Karjalainen 2017, 248). Vuoden 2017 alusta perustoimeentulotuki siirtyi kokonaan pois kunnilta Kelalle, ja sosiaalitoimeen jäi vain täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käsittely. Tässä tutkimuksessa pääsen tarkastelemaan aikuissosiaalityössä nuorten alle 25-vuotiaiden asiakkaiden kanssa tehtävää sosiaalityötä aiemman niin kutsutun toimeentulotukityön jälkeisenä aikana.

Perustan tutkimustehtäväni oletukseen, että kaikessa sosiaalityössä on tavoitteena asiakkaan oman aktiivisen toimijuuden tukeminen, joka on avain itsenäiseen elämään ja selviytymiseen. Tähän tavoitteeseen ammatillinen sosiaalityö pyrkii suunnitelmallisella työotteella, johon kuuluu huolellisen tilannearvion lisäksi muutostavoitteiden asettaminen sekä keinot niiden saavuttamiseksi (Karjalainen 2017, 248). Nämä arvioinnit ja suunnitelmat dokumentoidaan asiakastietojärjestelmään. Dokumentointi onkin olennainen osa ammatillista sosiaalityötä. Dokumentointia ohjaa lainsäädäntö, kansalliset kehittämishankkeet sekä ammatillinen koulutus. (Kääriäinen 2017, 189.) Sosiaalityön asiakirjojen kirjoittaminen on työntekijöiden vastuulla. Dokumentointi tallentaa asiakkaan kanssa tehdyn työn sekä asiakasta koskevat tapahtumat, keskustelut, suunnitelmat, lausunnot ja päätökset. (Aaltonen ym. 2011, 10.)

Asiakirjatutkimuksessa asiakirjoja tarkastellaan todisteina tapahtumista, jotka on tallennettu dokumenteiksi. Tällöin asiakirjoihin on suhtauduttava luottavaisesti: asiakirja on autenttinen sekä kattava ja virheetön dokumentti toimenpiteistä tai tosiasioista, joista se todistaa. (Henttonen 2015, 19.) Asiakirjatutkimusta tehdessä on kuitenkin ymmärrettävä, että asiakirja on työntekijän kirjoittama ja antaa työntekijän näkökulman tapahtumista. Siksi asiakirjatutkimuksessa on tärkeä muistaa, että asiakirjat kertovat vain sen mitä niihin on kirjoitettu.

Dokumentoinnissa tulisi näkyä myös asiakkaan oma näkökulma (Aaltonen ym. 2011, 42-43), ja siksi sosiaalityön työkäytännöissä on kannustettu kirjoittamaan asiakirjat yhdessä asiakkaan kanssa. Kirjaamiseen liittyy aina myös valtaa, kun kirjoittajan valinnat määräävät mitä tietoa asiakkaan asiakirjoihin kirjataan. Dokumentointiin ja asiakirjoihin liittyvän tutkimuksen mukaan asiakkaan kanssa rinnakkain toteutettu kirjaaminen antaa oikeuden ja vallan asiakkaalle kertoa omasta tilanteestaan (Vierula 2012, 164).

Laadullinen tutkimus kerää aineistosta näytteitä, jotka kertovat tutkittavasta maailmasta (Alasuutari 2011, 67). Tutkimukseni on teoriaohjaava: tarkastelen toimijuutta suhteessa nuoren omaan elämään ja elämään liittyviin valintoihin. Aikuissosiaalityössä työskenteilyn katsotaan kohdistuvan elämänhallintaan, perheeseen ja ihmissuhteisiin, asumiseen, toimeentuloon, työhön, opiskeluun, vapaa-aikaan, terveyteen, päihteidenkäyttöön, väkivaltaan sekä oikeusturvaan liittyviin ilmiöihin (Kärki 2007). Tarkastelen aineistoa aikuisosiaalityön tutkimuksesta nousseiden asiakkuuden teemojen mukaan ja keskityn paikatamaan Jyrki Jyrkämän (2008) toimijuusanalyysin toimijuuden modaliteetteja näiden teemojen yhteydessä.

Teoriaohjaavassa analyysissä analysoidut yksiköt valitaan aineistosta. Teoria ohjaa lopputulosta, mutta ei määritä sitä. Tutkija voi valita missä vaiheessa tutkimusta teoria ohjaa päättelyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97-103.) Aikuissosiaalityössä nuorten parissa tehty työ yhdessä toimijuuden modaliteettien kanssa antavat minulle valmiita teemoja, joiden mukaan voin teemoitella aineistoa. Kuitenkin haluan jättää mahdollisuuden myös aineistosta itsestään nousevien, uusien teemojen löytymiseen.

3.2 Tutkimuksen analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmä erottaa tutkimuksessa tehdyt havainnot tutkimuksen tuloksista (Alasuutari 2011, 62). Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi soveltuu tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimustehtävääni. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti ja sillä etsitään tekstin merkityksiä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 103-104). Tutkijana minun on kuitenkin ollut tehtävä valintoja, jotka pyrin perustelemaan tutkimuksen edetessä mahdollisimman avoimesti ja selkeästi.

Sisällönanalyysissä aineistoa läpikäydään teemoitellen tai tyyppitellen, jolloin aineistosta nousevat johtopäätökset muutetaan teoreettiselle tasolle. Myös käsittekarttaa voidaan käyttää jäsentämään ja selkiyttämään suuria kokonaisuuksia. (Metsämuuronen 2011, 125-132.) Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä auttaa minua jäsentämään aineistoa ennen analyysivaihetta ja sen aikana. Sisällönanalyysi ei kuitenkaan yksin auta minua vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Toimijuusanalyysi antaa minulle valmiita teemoja

toimijuuden modaliteeteista, joiden avulla aloitan analyysini. Modaliteetit kuitenkin vasta kuvaavat aineistoa, mutta eivät anna vielä tuloksia. Sisällönanalyysi täydentää toimijuusanalyysia ja auttaa minua vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineiston kokonaisuudessaan läpi tutustuen aineiston asiakastapauksiin. Koska aineisto koostuu yhdeksän asiakkaan asiakaskertomuksista, oli aineisto jaoteltu valmiiksi asiakastapauksittain. Nimesin asiakastapaukset satunnaisessa järjestyksessä *nuori asiakas 1*, *nuori asiakas 2* ja niin edelleen aina *nuori asiakas 9* asti. Muodostin yleiskuvan aineiston asiakastapauksista ja aineistosta kokonaisuutena. Kiinnitin huomiota myös kirjoittajan eli työntekijän toimijuuteen sekä toistuviin sanoihin ja lauseisiin, jotka mielestäni liittyvät toimijuuteen.

Sisällönanalyysissa analysoin aineistoa tapaus kerrallaan keskittyen aina työn alla olevaan asiakastapauksen aineistoon. Sosiaalityön asiakirjoja tutkiessa on muistettava, että kirjaukset ovat työntekijöiden kirjoittamia, ja he valitsevat mitä kirjaavat ja mitä jättävät kirjaamatta. Aineiston asiakirjoissa tieto on siis valikoitua, eikä asiakirja kerro välttämättä kaikkia näkökulmia. Asiakirjat eivät myöskään kerro kuinka paljon asiakas on osallistunut kirjaamiseen. Asiakirjoissa näkyy vain järjestelmän tuoma tieto työntekijästä, jonka tunnuksilla kirjaus on tehty, ja nämäkin työntekijätiedot on yliviiivattu ennen kuin sain aineiston haltuuni. Näin ollen keskityn analyysissani vain siihen mitä on kirjoitettu, ja pohdin tutkimuskysymystäni vain kirjausten pohjalta. Analyysissäni pyrin keskittymään siihen, mitä aineistoon kirjoitettu ja vältän liian rohkeita tulkintoja kirjoitetun tekstin ulkopuolelta, mutta aineistosta riippuu, kuinka kokonaisvaltaisesti pystyn toimijuutta tarkastelemaan.

Aloitin etsimällä aineistosta toimijuuden modaliteetteja ”*kyetä, täytyä, voida, tuntea, haluta ja osata*” ja korostin modaliteetit tekstistä korostuskynällä. Analyysia selkeyttääkseni kokosin aineistosta kunkin tapauksen kerrallaan erilliselle Word-dokumentille, johon kopioin lauseet, joissa modaliteetteja on käytetty. Näin sain eroteltua aineistosta erikseen vain tutkimuskysymykseen liittyvät tekstit.

Modaliteettien *kyetä, täytyä, voida, tuntea, haluta* ja *osata* sekä niiden synonyymejä kuten *pystyä* tai *haluaisi* lisäksi aineistosta nousi esiin muita tapoja kuvata asiakkaan toimijuutta. Asiakkaan *huoli* omasta tilanteesta tai elämänsä liittyvästä asiasta kuvaa

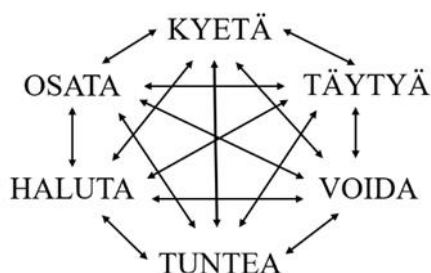
asiakkaan toimijuutta, jossa hän arvioi aktiivisesti omaa elämäänsä. Asiakkaan toimijuutta asiakirjoissa kuvaa myös sanapari *asiakas kokee*, jolloin työntekijä kuvailee millä tavalla ajattelee ja tuntee omasta elämästään.

3.3 Toimijuusanalyysi teoreettisena viitekehyksenä

Perehtyessäni toimijuuden käsitteeseen, kiinnitin huomioni Jyrki Jyrkämän toimijuusanalyysiin. Toimijuusanalyysi perustuu siihen, mitä ihminen osaa, kykenee, haluaa, tuntee tai mitä hänen täytyy tai hän voi tehdä, ja ne näkyvät aina suhteessa johonkin. (Jyrkämä 2008, 197) Näitä Jyrkämä kutsuu *toimijuuden modaliteeteiksi* ja ne toimivat tässä tutkimuksessa tutkimusta ohjaavana teoriana. Esimerkiksi Vaattovaara (2015) on väitöskirjassaan *Elämäntilanne ja toimijuus, Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990-2011* tarkastellut toimijuutta toimijuuden modaliteettien kautta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kertomuksissa.

Jyrkämä kuvaa toimijuutta elämäntilanteen, rakenteiden ja modaliteettien näkökulmasta. Jyrkämä on erityisesti tutkinut ikääntyneiden toimijuutta. Toimijuus rakentuu ihmisen elämäntilanteen ehdoissa, paikoissa ja valinnanmahdollisuuksissa, siihen vaikuttavat ihmisen resurssit ja niiden käytettävyys. Toimijuuteen vaikuttavat myös ihmisen ympäristön rakenteet; niin menneet, nykyiset kuin tulevatkin. Rakenteita Jyrkämä nimittää toimijuuden koordinaateiksi, joita ovat sukupuoli, ikä, ajankohta, kulttuurinen tausta, ympäristö, yhteiskuntaluokka ja sukupolvi. (Jyrkämä 2008, 193-194.)

Toimijuuden modaliteetit ovat erillisiä, mutta toisiinsa kytköksissä olevia ulottuvuuksia. Modaliteetteja ovat kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen ja niiden keskinäiset suhteet. (Kuvio 2, Jyrkämä 2008, 195.)

Kuvio 2: Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008, 195).

Kykenemisellä tarkoitetaan tässä fyysisiä ja psyykkisiä kykyjä ja kykenemisiä. Osaaminen tarkoittaa erilaisia tietoja ja taitoja, joita ihminen on elämänsä aikana hankkinut tai hankkii. Haluaminen sisältää motivaation tai motivoituneisuuden, tahtomisen, päämäärät ja tavoitteet. Täytyminen sisältää fyysiset ja sosiaaliset esteet, pakot ja rajoitukset. Voiminen tarkoittaa mahdollisuuksia. Tunteminen pitää sisällään arvioinnin, arvottaminen, kokemukset ja erilaisiin tilanteisiin sisältyvät tunteet. (Jyrkämä 2008, 195.)

Toimijuus rakentuu, muotoutuu ja uusiutuu näiden modaliteettien keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja niiden prosesseissa (Jyrkämä 2008, 195). Ihmisen toimijuus näyttäytyy erilaisena eri elämänvaiheissa ja eri tilanteissa. Nämä kuusi modaliteettia määrittävät millainen toimijuus ihmisellä kulloinkin on. Toimijuuteen ei aina tarvita kaikkia kuutta modaliteettia, vaan ne vaihtelevat kuten vaihtelevat tilanteet ja elämänvaiheetkin.

Toimijuusanalyysissa on otettava huomioon useita seikkoja. Ensiksi on huomioitava toimijuuden kontekstuaalisuus, kohteellisuus, sen sidoksellisuus aikaan ja paikkaan sekä tilanteeseen. Toiseksi on otettava huomioon toimijuuden prosessuaalisuus, eli modaliteetit. Kolmanneksi on muistettava toimijuuden interaktionaalisuus, vuorovaikutuksellisuus. Toimijuus toteutuu ja näkyy suhteessa toisiin ihmisiin. Neljänneksi on huomioitava toimijuuden merkityksellisyys, kokemuksellisuus, tulkinnallisuus ja mahdollinen neuvoteltavuus. (Jyrkämä 2008, 196.)

Jyrkämä (2008, 192) on käsitellyt tutkimuksessaan myös toimijuuden esteitä ja rajoituksia sekä myös mahdottomuuksia ja pakkoja. Ihmisen toimijuus rakentuu vuorovaikutuksessa, eikä ympäristö aina mahdollista toimijuutta. Valintamahdollisuudet voivat olla tilanteissa erilaiset, ja nämä asettavat rajoituksia ihmisen toimijuudelle. Lisäksi ihmisellä voi olla myös sisäisiä rajoitteita omalle toimijuudelleen.

Analyysin seuraavassa vaiheessa tarkastelin aineistoa toimijuusanalyysin (Jyrkämä 2008) mukaisesti. Tässä vaiheessa oli huomioitava se, että koska kyseessä on asiakastyön dokumentit, ei tekstiä ole kirjoitettu tutkimustehtävää silmällä pitäen, ja aineisto voi olla osin epätäydellistä eikä välttämättä vastaa tutkimuskysymykseen kokonaisvaltaisesti. Tämä ei kuitenkaan estä tai rajoita tutkimustehtävää vaan pikemminkin täydentää sitä.

Tutkimukseni haasteena on tutkia dynaamista, alati muuttuvaa toimijuuden käsitettä staattisissa, muuttumattomissa asiakirjoissa.

Toimijuusanalyysissä modaliteetteihin liittyy aina konteksti, merkitys ja vuorovaikutus -missä yhteydessä modaliteetti esiintyy (kontekstuaalisuus), mikä on tilanteen vuorovaikutus (interaktionaalisuus) ja millaisia merkityksiä sillä on asiakkaalle. Kokosin modaliteetit yksitellen taulukkoon (Taulukko 2: esimerkkitaulukko), ja pyrin löytämään aineistosta kullekin modaliteetille sen kontekstin, merkityksen ja vuorovaikutuksen, jotka kokosin myös taulukkoon.

Taulukko 1: Esimerkkitaulukko toimijuusanalyysistä

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
haluta	asunto		keskusta
ei halua	muutoksia elämäntilanteeseen	ennen armeijaa	
voisi	opinnot	jatkaminen	valmistuminen
helpottunut	asunnon saaminen		
ei koe	avuntarve		
haluta	isompi asunto		

Useimmiten konteksti ja merkitys on kerrottu samassa lauseessa, tai pian sen jälkeen. Toimijuuden modaliteetin kontekstin paikantaminen onnistui helpommin, mutta vuorovaikutuksen ja merkityksen löytäminen oli vaikeampaa, eikä näitä ollut aina edes kirjoitettu asiakirjoihin. Tällöin jätin sen kohdan taulukosta tyhjäksi.

3.4 Tutkimuksen aineisto ja aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineisto koostuu aikuissosiaalityön asiakirjoista. Sosiaalityön dokumentointia ohjaa lainsäädäntö, joiden ymmärtämistä helpottaakseen on kirjoitettu monia oppaita sekä ohjeita siitä, mitkä ovat hyvän kirjaamisen edellytykset. Nämä oppaat ohjaavat kirjaamistyötä, jota tekevät sosiaalialan ammattilaiset. Kun tutkimusaineistona ovat valmiit dokumentit, oletusarvona on, että kirjoittajalla on riittävät taidot ilmaista asioita ja itseään kirjallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 84).

Hain tutkimuslupaa keskisuuren suomalaisen kunnan sosiaalitoimesta keväällä 2019. Tutkimuksen aineistona on kunnan aikuissosiaalityössä laaditut asiakasasiakirjat tietyin kriteerein. Näitä kriteereitä ovat: 1) asiakirjat ovat vuosilta 2017-2019, 2) asiakas on ollut

18-25-vuotias asiakkuuden aikana ja 3) asiakkaan vastuutyöntekijä on aikuissosiaalityön työntekijä. Asiakirjat koottiin yhteistyössä kunnan aikuissosiaalityön henkilöstön kanssa. Aineistoa oli kokoamassa sekä sosiaalityöntekijöitä että sosiaaliohjaajia. Työntekijät kosivat omista asiakkaistaan kriteereitä vastaavat tapaukset ja poistivat tunnistetiedot. Tutkimusaineiston sain haltuuni vuoden 2019 huhtikuun lopulla.

Tutkimusaineistoni koostuu yhdeksän asiakkaan asiakirjoista. Asiakirjat ovat kirjoitettu vuosien 2017-2019 aikana. Asiakkaat ovat 18-25-vuotiaita. Aineiston asiakirjat ovat palvelutarpeen arviointeja, asiakassuunnitelmia sekä muita sosiaalihuoltolain mukaisia asiakirjoja. Koska aineisto koostuu salassapidon alaisista asiakirjoista, aineistosta on poistettu kaikki sellaiset tunnistetiedot, joista asiakkaat tai kunta voivat olla tunnistettavissa.

Pääosin aineisto koostuu kirjauksista, joita työntekijät ovat kirjanneet asiakastapaamisista, asiakaspuheluista tai viranomaisyhteistyöstä. Aineiston asiakirjat ovat joko sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kirjaamia. Aineistosta on poistettu myös työntekijöitä koskevat tunnistetiedot eikä tutkimuksessa eritellä työntekijäkohtaisia kirjauksia.

3.5 Tutkimusaineistona aikuissosiaalityön asiakirjat

Aineisto koostuu yhdeksän (9) nuoren asiakkaan asiakasasiakirjoista. Aineistoa kerätessä tuli ilmi, ettei kaikille nuorille ole laadittu palvelutarpeen arviointeja tai asiakassuunnitelmia, ainakaan vuosien 2017-2019 aikana. Aineisto koostuu työntekijöiden laatimista kirjauksista, muistiinpanoista sekä perusosan alentamista koskevista suunnitelmista. Asiakaskohtaisesti asiakirjojen sisällöt poikkeavat toisistaan niin laajuudeltaan, asiakas- kirjausten määrältään kuin aikaväliltäänkin. (Taulukko 2). Vaikka tutkimus ei ole määrällinen eikä taulukon luvut ole oleellisia tutkimuskysymysten kannalta, antavat luvut selkeämmän kuvan aineistosta.

Taulukko 2: Aineiston kuvaus

Nuori asiakas	Aikaväli	Sivumäärä	Kirjausten määrä
Nuori asiakas 1	10kk	20	56
Nuori asiakas 2	9kk	5	6
Nuori asiakas 3	15kk	3	5
Nuori asiakas 4	7kk	17	30
Nuori asiakas 5	11kk	22	57
Nuori asiakas 6	7kk	8	13
Nuori asiakas 7	9kk	4	4
Nuori asiakas 8	1kk	5	4
Nuori asiakas 9	12kk	10	14

Aikaväli tarkoittaa kuinka monen kuukauden väliltä kirjauksia on, ei asiakkuuden kesto. Kirjauksia ei välttämättä ole tehty joka kuukausi. Tutkimuksessa on lisäksi mukana aineiston vain vuosien 2017-2019 aikana tehdyt kirjaukset, joten nuorten asiakkuuksien alkaminen ja päättyminen eivät ole välttämättä tapahtuneet tällä aikavälillä. Kirjausten määrä tarkoittaa myös asiakastapahtumien määrää: on yleistä, että kustakin asiakastapahtumasta (puhelu, tapaaminen, tekstiviesti, asiakassuunnitelma ja niin edelleen) tehdään kirjaus. Kirjausten määrä ei ole suhteessa aikavälin kuukausien määrään vaan vaihtelee. Tämä johtuu osin siitä, että asiakkuuden päättymisestä on tehty kirjaus puoli vuotta viimeisestä asiakastapahtumasta. Tällöin aikaväli pitenee, vaikka kirjauksia ole. Nuori on kuitenkin asiakkuudessa tämän ajan.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa asiakirjoja niiden alkuperäisen tehtävän mukaisesti: ne kuvaavat käytännön tilanteita ja tapahtumia. Aino Kääriäinen on tutkinut hyvin laajasti lastensuojelun dokumentointia, ja väitöskirjassaan (Kääriäinen, 2005, 15) hän on nostanut esiin tutkijoiden mielenkiinnon dokumenttien tekstien näkymättömistä merkitysrakenteista, ja lisäksi kritiikin dokumenttien käytöstä totuudellisena aineistoa. Tässä tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, miten sosiaalityön asiakirjoissa jäsenetään nuoren toimijuutta. Tutkimukseni mielenkiinto ei siis ole totuudellisuudessa, vaan kirjoittajan valinnoissa ja kuvaustavoissa. Kirjoitettu teksti antaa aina mahdollisuuden myös väärinymmärrykselle. Siksi kirjoittajan on pohdittava millä tavoin hän tuo esiin esimerkiksi asiakastapaamisella sovitut asiat (Kääriäinen 2017, 194). Ja siksi myös tutkijana minun on tehtävä analyysivaiheen tulkinnat varovaisesti ja huolellisesti. Seuraavassa kuvaan aineistossa olevia asiakirjoja yleisesti sekä esimerkein tutkimusaineistosta.

Palvelutarpeen arviointi

Arvio on sosiaalihuollossa yleisesti käytettävä asiakirjatyyppeä, mutta palvelutarpeen arviointi on myös sosiaalityön työkalu. Sosiaalihuoltolain (ShL 1301/2014 §36) mukaisesti asiakkaan kiireellisen avun tarve on arvioitava välittömästi, mutta lisäksi asiakkaalla on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, ellei sen laatiminen ole selkeästi tarpeetonta. Palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan sosiaalihuollon asiakkaan tilannetta ja palvelun tarvetta (Laaksonen ym. 2011, 50). Arvioita voidaan tehdä asiakasprosessin kaikissa vaiheissa, mutta palvelutarpeen arviointi tehdään asiakkuuden alussa. Aikuissosiaalityössä voidaan puhua myös asiakkaan tilannearviosta. Tutkimusaineistoni palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoihin on koottu kuvaukset asiakkaiden elämäntilanteista esimerkiksi työn ja koulutuksen, lähiverkoston, asumisen, terveyden ynnä muiden elämään liittyviin asioihin ja ilmiöihin liittyen. Asiakirjoihin on koottu myös tuen tarpeet ja yhteenvetona, miten työskentely sosiaalityössä aloitetaan ja mitkä ovat työskentelyn tavoitteet.

Palvelutarpeen arvioinnissa tulee näkyä myös asiakkaan oma näkemys (Laaksonen ym. 2011, 50). Tutkimukseni aineistossa mukana olevat palvelutarpeen arvioinnit on tehty työntekijän ja asiakkaan kanssa yhteistyössä silloin, kun se on ollut mahdollista eli kun asiakas on saapunut tapaamiselle. Arvioinnissa asiakkaan elämäntilanteesta on keskusteltu mahdollisimman laajasti ja kokonaisvaltaisesti, jonka pohjalta on tehty yhteinen arvio siitä, onko sosiaalityön asiakkuudelle tarvetta ja kuinka työskentelyä mahdollisesti jatketaan. Aineistossa palvelutarpeen arvioinnit on jaoteltu alaotsikoihin *asuminen, koulutus ja työelämä, terveydentila, vuorokausirytmii ja ravitsemus, sosiaaliset suhteet, päihitteet sekä toimeentulo*. Joissain arvioinneissa on kuvattu vain nuoren lähtötilanne eli syy miksi on tullut tapaamiselle, eikä arvioinnissa ole kuvattu asiakkaan elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti.

Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arvioinnin pohjalta tehdään asiakassuunnitelma, johon velvoittaa laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812). Asiakassuunnitelma on myös yksi sosiaalityön työkaluista. Asiakasprosessin seuranta ja vaikutusten arviointi käy helpommin, kun työskentelylle on asetettu selkeät tavoitteet (Ojaniemi ja Rantajärvi, 2010, 237).

Suunnitelma on sosiaalihuollossa yleisesti käytössä oleva asiakirjatyyppe, johon kirjataan asiakkaan kanssa työskentelyn tavoitteet ja keinot, joilla tavoitteet saavutetaan. Aikuis-sosiaalityössä käytetään asiakassuunnitelmaa ja se laaditaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. (Laaksonen ym. 2011, 47-48.) Suunnitelman avulla jäsennetään ja selkiytetään työskentelyä ja jaetaan vastuuta työskentelyn tavoitteista ja menetelmistä työntekijöiden ja asiakkaan kesken. Sosiaalihuoltolain (Shl 1301/2014 § 39) mukaan asiakassuunnitelman tulee sisältää sekä asiakkaan että työntekijän arvion tuen tarpeesta, tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä, omatyöntekijän arvion asiakkaan kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista, tiedon asiakkaan ja omatyöntekijän tulevista tapaamisista, asiakkaan ja työntekijän arviot asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista, yhdessä asetetut tavoitteet sekä arvion asiakkuuden kestosta, yhteistyökumppaneista ja suunnitelman sen arvioinnista.

Asiakassuunnitelma ohjaa työskentelyä asiakkaan kanssa, ja siihen tulee niin asiakkaan kuin sosiaalityöntekijänkin sitoutua. Asiakassuunnitelma on myös asiakkaan oikeus ja se tulee laatia jokaiselle sosiaalihuollon asiakkaalle. Asiakassuunnitelman tulee sisältää kuvaus asiakkaan tilanteesta, tavoitteet, toteutus ja keinot tavoitteisiin pääsemiseksi. Lisäksi asiakassuunnitelmassa tulee näkyä sen voimassaoloaika, milloin se tarkistetaan, vastuuhenkilöt ja ketkä ovat olleet sitä laatimassa. (Laaksonen ym. 2011, 48.)

Tutkimukseni aineistossa olevat asiakassuunnitelmissa on kuvattu asiakkaan tilannetta, jonka jälkeen asetettu tavoitteet työskentelylle, menetelmät kuinka tavoitteet voidaan saavuttaa sekä määritelty yhteydenpito työntekijän kanssa sekä päivämäärä, milloin suunnitelma tarkistetaan. Aineistossa asiakassuunnitelmat eivät erottuneet muista kirjauksista vaan olivat sisällöltään hyvin samanlaiset muiden kirjausten kanssa. Aineistossa asiakassuunnitelmia oli kirjoitettu myös muihin kirjauksiin ja muistiinpanoihin.

Muut kirjaukset ja muistiinpanot

Sosiaalihuollossa on määritelty olevan käytössä 16 erilaista yleistä asiakirjatyyppeä. Asiakaskertomus on näistä yksi, ja sen tehtävä on kuvata asiakkaan tilannetta ja palvelutapahumaa (Laaksonen ym. 2011, 46). Tutkimukseni aineistossa asiakaskertomus on yleisin asiakirjatyyppe, joissa kuvataan asiakkaan ja työntekijän välisiä tapaamisia, niissä käytyjä keskusteluja, tehtyä työtä sekä yhteisesti sovittuja asioita. Asiakaskertomuksissa

kuvataan myös viranomaisyhteistyötä, ja muita tapahtumia, jotka liittyvät asiakkaan asiakassuhteeseen.

Sosiaalityössä on kyse asiakkaan tukemisesta suunnitelmallisella työllä. Tuki sosiaalityön työmenetelmänä tarkoittaa keinoa asiakastyön prosessissa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Jokinen 2008, 139). Suunnitelmallinen sosiaalityö perustuu asiakasprosessin aikana tapahtuvaan dokumentointiin. Dokumentoinnin tulee jäsentää työskentelyä ja tukea tiedonmuodostusta, ja siksi on tärkeää, että dokumentointi tallentaa kaikkien toimijoiden äänen ja kokemukset – niin asiakkaan kuin työntekijänkin (Ojaniemi ja Rantajärvi 2010, 242). Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaamisen kirjaa useimmiten sosiaalityöntekijä itsenäisesti (Kääriäinen 2017, 192). Tällöin asiakkaan oman äänen ja toimijuuden näkyminen jää sen varaan, mitä valintoja sosiaalityöntekijä tekee kirjaamisen suhteen ja kuinka hän tuo asiakkaan äänen esiin.

Sosiaalityön prosessissa on huomioitava myös asiakkaan vahvuudet ja muutostarpeet, jotka ovat olennaista tietoa jatkotyöskentelyn kannalta. Vahvuuksista keskustelu auttaa näkemään, mikä asiakkaan tilanteessa toimii hyvin ja muutostarpeet taas ovat osa työskentelyn tavoitteita. (Ojaniemi ja Rantajärvi, 2010, 242.) Myös sosiaalihuoltolaissa määrätään, että asiakassuunnitelmassa on oltava sekä asiakkaan että työntekijän arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista (Shl 1301/2014 39§).

3.6 Tutkimuseettiset kysymykset

Jätin tutkimuslupahakemuksen helmikuussa 2019. Hakemuksen liitteeksi laitoin tutkimussuunnitelman, sekä hakemukseen kuvasin lyhyesti tutkimukseni tarkoituksen. Sain luvan tutkimuksen toteuttamiselle noin kuukauden kuluttua. Johtava sosiaalityöntekijä aikuissosiaalityöstä pyysi lisätarkennuksia tutkimusaineiston hakuun, ja lähetin aineistonhakuosuunnitelman hänelle sähköpostitse. Aineistonhakuosuunnitelmaan erittelin tarkemmin, kuinka tutkimuksessani otan huomioon sosiaalihuollon asiakkaiden oikeudet sekä kuinka huolehdin asiakkaiden anonymiteetista. Lisäksi aineistonhakuosuunnitelmassa kerroin kuinka säilytän aineistoa ja että tuhoan sen asianmukaisesti tutkimuksen jälkeen.

Koska kyseessä on asiakkaiden asiakasdokumentteja tarkasteleva tutkimus, on tärkeää, että tutkittavien ihmisoikeuksia ja yksityisyyttä kunnioitetaan koko tutkimuksen ajan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Allekirjoitin aineistoa hakiessa vaitiolovelvollisuussopimuksen, jonka allekirjoittaa jokainen kuntaan työsuhteessa oleva. Vaitiolovelvollisuussopimuksen mukaisesti huolehdin tutkimusaineistosta hyvin huolellisesti. Aineiston käsittely tapahtui luottamuksellisesti; se oli vain tutkimuksen tekijän käytössä, eikä sitä luovutettu tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Tutkimus on toteutettu niin, ettei tutkimuksen tuloksista voida tunnistaa henkilöitä tai kuntaa, jossa tutkimus on tehty. Näin on varmistettu, ettei tutkimuksesta koidu haittaa tutkimukseen osallistuville henkilöille.

Työskentelen itse tutkimuksen tekoaikaan toisessa kunnassa sosiaalityöntekijänä aikuis-sosiaalityössä, jossa asiakkaat ovat 18-29-vuotiaita nuoria. Tuotan jatkuvasti työssäni samanlaisia asiakirjoja kuin mistä tutkimukseni aineisto koostuu. Lisäksi kohtaan työssäni samanlaisia ilmiöitä ja ongelmia sekä pohdin niihin ratkaisuja yhteistyössä asiakkaiden ja heidän verkostojensa kanssa. Oma kokemus nuorista aikuissosiaalityön asiakkaista on auttanut minua jäsentämään tutkimukseen liittyviä käsitteitä sekä ymmärtämään kokonaisuutta. Silti siirtyminen sosiaalityöntekijän roolista tutkijan rooliin on pitänyt tehdä huolellisesti. Tutkijan tulee suhtautua mahdollisimman objektiivisesti tutkimukseen. Lisäksi työssäni joudun tekemään jonkin verran myös tulkintoja, jotka perustuvat hiljaiseen tietoon eivätkä ole aina selkeästi perusteltavissa. Tutkimuksessa näkökulma ja tulkinnat sen sijaan on perusteltava todistettavasti.

4 NUORTEN TOIMIJUUDEN MODALITEETIT

4.1 Yleisesti aineistosta

Analyysia helpottaakseni kokosin asiakastapaukset taulukkoon, josta näkyy asiakkuuden teemojen lisäksi se, onko nuorelle tehty palvelutarpeen arviointi tai asiakassuunnitelma (Taulukko 11).

Taulukko 3: Yhteenveto asiakastapauksista.

Asiakastapaukset	Asiakkuuden teemat	Palvelutarpeen arviointi	Asiakassuunnitelma
Nuori asiakas 1	asuminen, talous, työ ja opiskelu, terveys, perheellisäys	kyllä	ei
Nuori asiakas 2	talous, asunnottomuus, mielenterveys, opinnot	kyllä	ei
Nuori asiakas 3	terveys, työllistyminen, itsenäistyminen	kyllä	ei
Nuori asiakas 4	terveys, talous, opinnot, ihmissuhteet	ei	kyllä
Nuori asiakas 5	mielenterveys, päihteettömyys, rikokset, opinnot, työllistyminen, talous, vuokravelka, ihmissuhteet	ei	kyllä
Nuori asiakas 6	asunnottomuus, asuminen, talous, opinnot, työllistyminen	ei	ei
Nuori asiakas 7	ongelmapelaaminen, vuokravelka, talous	kyllä	ei
Nuori asiakas 8	mielenterveys, päihteidenkäyttö, työllistyminen	kyllä	ei
Nuori asiakas 9	täydentävä toimeentulotuki, asuminen, talous, vuokravelka	kyllä	ei

Taulukointi auttoi minua hahmottamaan käsillä olevan aineiston, mutta ei varsinaisesti auta vastaamaan tutkimustehtävään.

Sosiaalityö on tietotyötä, jossa työntekijä jatkuvasti vastaanottaa, käsittelee ja tuottaa uutta tietoa. Tämä tieto dokumentoidaan, jolloin sitä voidaan hyödyntää myös tulevaisuudessa. Kyse on kokonaisvaltaisesta tiedonmuodostuksen prosessista. (Kääriäinen 2003, 182.) Tutkimuksen aineiston asiakirjoissa korostuu päiväkirjamainen kirjaamistyyli. Aineiston asiakirjat ovat pääosin kertomuksia asiakastapaamisista ja puheluista. Kirjaukset kertovat mitä tapaamisissa tai puheluissa on keskusteltu, mitä asiakas on kertonut, miten

työntekijä on ohjannut asiakasta ja mitä on yhteisesti sovittu työskentelyn jatkosta. Asiakkaan kertoma korostuu, kun lause aloitetaan ”*asiakas kertoo...*”, vaikka kaikki asiakkaan tilannetta kuvaava tieto on todennäköisesti asiakkaan kertomaa. Näin silloin, kun asiakas ja työntekijä tapaavat kahden kesken.

Aineiston palvelutarpeen arvioinnit ja asiakassuunnitelmat ovat saman sisältöisiä kuin kirjaukset, vaikka asiakirjatyyppeinä ne ovatkin erilaisia. Kaikissa asiakirjoissa keskeistä on asiakkaan kertoma syy, miksi on hakeutunut sosiaalihuollon palveluihin. Kirjaukset ovat ongelmakeskeisiä, ne kuvaavat asiakkaan esiintuomaa ongelmaa. Kirjauksissa kuvataan, kuinka työntekijä on ohjannut asiakasta toimimaan asiakkaan esiintuoman ongelman ratkaisemiseksi ja mitä on sovittu yhteisesti työntekijän roolista ja tehtävistä sekä myös asiakkaan tehtävistä.

Aineistossa asiakkaan toimijuutta kuvataan monin tavoin. Kirjauksissa toistuvat ”*asiakas kokee*”, ”*asiakkaan tuen tarve*” ”*asiakas on/ei ole huolissaan*” ja ”*asiakas toivoo*”, jotka kuvaavat asiakkaan haaveita, aikomuksia, ajatuksia ja tunteita, jotka liittyvät läheisesti asiakkaan toimijuuteen. Lisäksi kerrotaan asiakkaan suunnitelmista, joka liittyy asiakkaan kokemukseen omasta tulevaisuuden toimijuudesta.

Asiakirjoihin on kirjattu, kun asiakas on antanut suostumuksen, luvan tai valtuutuksen työntekijälle olla yhteydessä esimerkiksi Kelaan tai vuokranantajaan asiakkaan asiassa tai välittää asiakasta koskevia tietoja yhteistyötaholle kuten terveystaloihin.

Asiakirjan kirjoittaja valitsee, kuinka hän tuo esiin tekstissään asiakkaan toimijuuden omassa tilanteessaan tai kuinka kirjoittaja tuo esiin oman toimijuutensa ammattilaisena (Kääriäinen 2017, 194). Aineistossa näkyy hyvin vahvasti työntekijän tekemä ohjaustyö. Kirjauksissa kerrotaan millä tavoin työntekijä on ohjannut asiakasta toimimaan. Ohjaustilanteita on kuvattu lähes jokaisessa kirjauksessa, ja ne liittyvät Kelan kanssa asiointiin toimeentulotukeen tai muihin etuuksiin liittyvissä asioissa, asunnonhakuun, opintoihin tai niihin hakeutumiseen, asumiseen ja terveystaloihin liittyviin asioihin. Ohjaustehtävä on yksi tärkeä osa sosiaalityötä. Viime aikoina tutkimuksissa on noussut esiin nuorten kasvava tarve ohjaukselle itsenäistymiseen, opintoihin, asumiseen ja raha-asioihin liittyen.

Koska sosiaalityössä on kyse asiakkaan toimijuuden tukemisesta, nuoren asiakkaan tukeminen näkyy eri tavoin kirjauksissa. Työntekijä kuvaa nuoren toimijuuden tukemista muun muassa sanoin: ”*kannustetaan*”, ”*motivoidaan*”, ”*kehotetaan*”, ”*pyydetään*”, ”*muistutetaan*” ja ”*rohkaistaan*”.

4.1 Asiakastapausten kuvaukset

Vaikka aineisto on yhtenäinen, ovat tapausten kirjaukset hyvin erilaisia. Toimijuuden modaliteetteja *kyetä*, *osata*, *haluta*, *täytyä*, *voida* ja *tuntea* on käytetty aineistossa kuvaamaan asiakkaan toimijuutta. Aineistossa toimijuutta on kuvattu myös synonyymeinä modaliteeteille: *kyetä* – *pystyä*, *haluta* – *toivoa*, *täytyä* – *tulla* – *pitää* – *tarvita* ja lisäksi *kokea* merkitsee asiakkaan tunnetta tilanteesta. Taulukoihin olen koonnut näitä synonyymejä, mutta myös sulkeisiin sen mikä modaliteetti on kyseessä.

Tarkastelin tapauksia analyysivaiheessa yksittäin kooten kustakin tapauksesta sen modaliteetit ja jäsensin ne taulukoihin. Taulukoihin on koottu kirjauksissa käytettyjen modaliteettien lisäksi missä yhteydessä modaliteetti näkyy (konteksti), mikä on modaliteetin vuorovaikutus (interaktiivisuus) ja millainen merkitys sillä on. Nämä ovat toimijuuden analyysissä olennaisia seikkoja (Jyrkämä 2008, 196). Mikäli kirjauksesta ei käy ilmi jokin osa-alue, on se jätetty taulukosta tyhjäksi.

Nuori asiakas 1

Nuori asiakas 1:n asiakaskertomus koostuu puhelinkeskusteluista, asiakaskäynneistä ja viranomaisyhteistyön kirjauksista sekä palvelutarpeen arvioinnista ja perusosan alentamista koskevasta suunnitelmasta. Asiakkuuden teemoja ovat asumiseen, talouteen, työhön tai opiskeluun, oleskelulupaan ja kansalaisuuden hakemiseen sekä terveyteen ja tulevaan perheenisäykseen liittyvät keskustelut ja työskentely.

Taulukko 4: Nuori asiakas 1 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
toivoa (haluta)	tapaaminen	työntekijä	
kokea (tuntea)	masentunut		
haluta	aika	lääkäri	lääkitys
haluta	hakea kansalaisuutta	apu	
toivoa (haluta)	muutto		
haluta	muutto		kaverit
haluta	tavarat	koti	
kokea (tuntea)	selviytyä yksin	terveyskeskus	
haluta	työ		vointi
täytyä	hakea kansalaisuutta	itse ilman apua	
pelätä (tuntea)	käynti terveystieteissä		
ei osaa	kertoa	tuen tarve	
kokea (tuntea)	tilanne		stressaava
on tuhtunut	puhelu	työntekijä	sähkö
haluta	kotikäynti		perua
haluta	opinnot		ennen lapsen syntymää
haluta	täydentävä toimeentulotuki	hakea	
haluta	tapaamisaika	työntekijä	poikaystävän kanssa
haluta	uusi asunto		yhteen muutto
tuntua	puhuminen	miestyöntekijä	vaikea
pelätä	raskaus		

Nuori asiakas 1:n asiakaskertomuksessa korostuu nuoren itsensä esiintuoma tuen tarve monella elämän osa-alueella. Työntekijä on kirjannut asiakaskertomukseen, kuinka ”nuoren tuen ja ohjauksen puute näkyy arjessa vaikeutena hoitaa asioita.” Nuorella ei ole vanhempien tukea arjessaan.

Asiakirjaan on kuvattu nuoren halu saada tukea opintoihin, toimeentuloon ja asumiseen liittyviin asioihin, mutta myös konkreettisempaa tukea käytännön arkeen ja talouteen:

”...haluaa hakea pesukonetta ja sohvaa täydentävänä toimeentulotukena.”

Toisaalta haluaminen on myös haaveita ja toiveita, ja joihin nuori on asettanut myös rajoituksia:

”Asiakas haluaisi saada töitä, jos vaan vointi sen sallisi.”

”Asiakas haluaisi käydä peruskoulun loppuun ennen lapsen syntymää.”

”...ja haluaisi hakea Suomen kansalaisuutta. Toivoo siihen apua.”

Asiakaskertomukseen on kirjoitettu nuoren toiveista tukeen:

”Asiakas toivoo, että sosiaaliohjaaja lähtee mukaan ehkäisyneuvolakäynnille.”

Työntekijä kuvaa nuoren kertomaa ristiriitaiseksi:

”Toisaalta kertoo, että kokee itsensä masentuneeksi... --- Toisaalta kertoo, että kaikki on ihan ok...”

Nuoren tunteista on kerrottu:

”...kokee itsensä masentuneeksi...”

”Asiakas pelkää olevansa raskaana.”

”...on tuhtunut, kun en ole vastannut hänen puheluunsa eilen ip:llä.”

Nuori asiakas 1:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 3) on kuvattu mitä merkityksiä toimijuuden modaliteeteilla hänelle itselleen on. Merkitykset liittyvät läheisiin ihmissuhteisiin ja omaan terveyteen. Nuori on myös ilmaissut vaikeuden keskustella omista asioistaan miespuolisen työntekijän kanssa. Nuorella on paljon haluja ja toiveita omaan elämänsä liittyen.

Nuori asiakas 2

Nuori asiakas 2:n asiakaskertomus koostuu palvelutarpeen arvioinnin lisäksi asiakastaapaamisen ja puheluiden kertomuksista. Asiakkuuden teemoja ovat asunnottomuus, talous, mielenterveys sekä opinnot.

Taulukko 5: Nuori asiakas 2 ja modaliteetit

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
haluta	vuokra-asunto		
haluta	ajanvaraus	työntekijä	neuvonta
kokea (tunne)	asiat sekaisin		
ei pysty	asioiden hoitaminen		
ahdistaa (tunne)			
ei koe (tunne)	itseä virkeäksi		
haluta	itsenäistyminen		
jännittää (tunne)	tapaaminen	työntekijä	
haluta	oma vuokra-asunto		itsenäistyminen
ei koe (tunne)	apu	mielenterveyspalvelut	

Nuori asiakas 2:n asiakkuus on alkanut opinto-ohjaajan yhteydenotosta. Palvelutarpeen arvioinnissa kuvataan nuoren tilannetta, ja kerrotaan työntekijän työskentelystä. Nuoren oma näkemys on kirjattu palvelutarpeen arviointiin:

”...kokee ensisijaisesti tarvetta ohjaukselle ja neuvonnalle asunnonhakuun ja taloudellisten etuuksien hakemiseen liittyviin kysymyksiin.”

Nuoren huolta omasta tilanteestaan tuodaan esiin:

”...kertoo, ettei pysty hoitamaan asioitaan.”

”Asiakas kokee, että monet asiat ovat sekaisin.”

Nuoren tunteita ja arviota omasta tilanteestaan on kuvattu:

”...kertoo, että häntä ahdistaa, unirytmii ja vuorokausirytmii vaihtelevat, asiakas ei koe itseään virkeäksi aamulla herätessään.”

Nuoren ohjauksesta toiseen palveluun on kirjattu nuoren näkemys:

”Ohjaan asiakasta käymään mielenterveyspalveluissa, mutta asiakas ei koe saavansa siitä apua.”

Nuori asiakas 2:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 4) näkyy, että toimijuuden merkitystä on kuvattu vain nuoren halussa saada oma vuokra-asunto, jotta voi itsenäistyä, sekä ajanvarauksen saaminen työntekijälle, jotta saa apua ja neuvontaa asunnonhakuun liittyvissä asioissa. Muuten toimijuuden kuvaus näkyy modaliteeteissa ja sen kontekstissa.

Nuori asiakas 3

Nuori asiakas 3:n asiakaskertomus koostuu palvelutarpeen arvioinnista sekä asiakaskäyntien ja puheluiden kertomuksista. Asiakkuuden teemoja ovat terveys, työllistyminen ja itsenäistyminen.

Taulukko 6: Nuori asiakas 3 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
haluta	muutto	pois vanhemmilta	oma asunto
kärsiä	unettomuus		
pitää (täytyä)	asioiden hoito		
ei halua	asuminen	puhua	
haluta	asunto		asua yksin
haluta	työ		

Nuori asiakas 3 on ulkomaalaistaustainen nuori, joka tuo esiin halunsa muuttaa pois vanhemmiltaan omaan asuntoon. Kirjauksessa on arvioitu hänen suomen kielen taitonsa itsenäistymistä rajoittavaksi tekijäksi:

”...haluaisi muuttaa vanhempiensa luota omaan asuntoon, mutta mm. puutteellinen suomen kielen taito vaikeuttaa itsenäistymistä.”

Kirjauksissa kerrotaan nuoren esiintuomasta kärsimyksestä:

”Asiakas kertoo, että hän on kärsinyt kaksi viikkoa unettomuudesta.”

Työntekijän tekemässä ohjauksessa on kuvattu asiakkaan täytymistä:

”Muistutettu, että sähkösovimus, kotivakuutus ja laajakaistayhteys pitää hoitaa.”

Nuori on myös rajannut työskentelyä aikuissosiaalityössä omaehtoisesti:

”Asiakas ei halua puhua asumiseen liittyvistä asioista eikä halua keskustella muusta kuin unettomuudesta.”

Nuori asiakas 3:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 5) näkyy, että nuoren toimijuuden merkitys liittyy omaan asuntoon muuttamiseen ja yksin asumiseen.

Nuori asiakas 4

Nuori asiakas 4:n asiakaskertomus koostuu asiakassuunnitelmasta sekä puhelinkeskustelujen, asiakastapaamisten, verkostopalaverien ja viranomaisyhteistyön kertomuksista. Asiakkuuden teemoja ovat terveydentila, talous, opinnot ja ihmissuhteet.

Taulukko 7: Nuori asiakas 4 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
haluta	muutto	pois	
haluta	kuntosaliharrastuksen jatko		
pelätä (tuntea)	perhe		
ei tarvitse (täytyä)	opintolainan nosto		
toivoa (haluta)	uusi asunto		pelko
täytyä	opintojen keskeyttäminen		
haluta	opinnot		toinen tutkinto
ei halua	maksusitoumus ruokaan		
ei pysty (kyetä)	koulumatkat	maksaminen	
ei uskalla (tuntea)	liikkua ulkona		perhe
pystyäkö	työ		terveydentila
joutua (täytyä)	perua ajanvaraus	työntekijä	onnettomuus
ei pysty (kyetä)	puhuminen		
ei halua	muutto toiselle paikkak.		asiakkuuden jatko

Nuori asiakas 4:n huolena omasta tilanteestaan ovat terveys ja ihmissuhteet, jotka vaikeuttavat asiakkaan arkiasioiden, kuten raha-asioiden hoitamista.

”...kertoi olevansa huolissaan terveydentilastaan.”

”...kertoi olevansa huolissaan turvallisuutensa puolesta...”

Passiivissa on kuvattu nuoren opintojen edistymistä, vaikka kyse on nuoren opinnoista:

”...opinnot ovat edenneet hitaasti.”

Kirjauksessa kuvataan nuoren arviota omasta taloudellisesta tilanteestaan sekä opinnoistaan:

”...mukaan hänen ei ole mahdollista lainata rahaa nyt keltään...”

”...kertoi olevansa epätietytyydessä, kannattaako koulua jatkaa...”

Nuoren tietämättömydestä omien asioiden hoitoon liittyvissä asioissa ja täytymisessä on kuvattu:

”...koska kertomansa mukaan ei ollut tiennyt, ettei hänen tarvitsisi sitä (opintolainaa) nostaa.”

Nuoren suhtautumisesta työskentelyyn aikuissosiaalityössä on kirjoitettu

”...toivoi tukea asunnon hakemiseen.”

Kirjauksissa lisäksi näkyvät nuoren asiakkaan päättämättömyys, koska hän toisaalta puhuu toiveestaan muuttaa, mutta toisella tapaamisella kertoo, kuinka ei halua muuttaa.

Nuori asiakas 4:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 6) nuoren toimijuuden merkitykset liittyvät tulevaisuuteen sekä pohdintaan omasta pystyvyydestään.

Nuori asiakas 5

Nuori asiakas 5:n asiakaskertomus koostuu perusosan alentamisen suunnitelman lisäksi aktivointisuunnitelmasta, asiakassuunnitelmasta sekä puhelinkeskustelujen asiakastapaamisten ja viranomaisyhteistyön kertomuksista. Asiakkuuden teemana ovat mielenterveys, päihteettömyys, rikokset, opinnot, työllistyminen, talous, vuokravelka ja ihmissuhteet.

Taulukko 8: Nuori asiakas 5 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
voida	opintojen aloittaminen		
voida	vuokranmaksu		
kokea (tuntea)	parisuhde		tärkeä
pystyä	puhuminen	äiti	
kokea (tuntea)	taloudellinen tilanne		huono
ei halua	vankila		
ei osaa	olla yksin		
osaa	paniikkikohtaus	hallinta	
haluta	talous		paremmaksi
ei pysty	opintojen aloittaminen		
haluta	terveydentila kuntoon		
haluta	alkoholinkäytön vähentäminen		
kokea	alkoholinkäytön vähentäminen		pystyminen
ei pysty	vuokran maksaminen		
ei voi	työnhaku		
haluta	oppisopimuskoulutus	aloittaminen	
haluta	asiakkuuden jatko		
ei voi	asunto	vuokravelka	

Nuori asiakas 5:n asiakassuunnitelmassa on kuvattu nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti.

Toimijuuden modaliteetit löytyvät suunnitelman tavoitteissa:

”...voi aloittaa opinnot.”

”...voi jatkossa suoriutua omatoimisesti vuokranmaksusta.”

Nuoren tunteita ja ajatuksia on kuvattu motivaatiolla:

”Asiakas on motivoitunut hoitamaan terveyttään...”

Nuoren muihin kirjauksiin on tehty myös asiakassuunnitelmaa ja tilanteen arviointia. Nuoren kokemusta omasta tilanteestaan kuvataan, ja samalla tuodaan sen merkitystä esiin.

”...kokee suhteen poikaystävään tärkeäksi.”

”Asiakas kokee tämänhetkisen taloudellisen tilanteen huonoksi.”

Nuoren ajatuksia omasta tilanteestaan kuvataan huolen kautta. Kirjauksessa nuori on aktiivinen oman asiansa asiantuntija.

”...on huolissaan raha-asioistaan, rötöstelystään ja päihteidenkäytöstään.”

Nuori on yhteydessä myös tekstiviestitse työntekijään, jolloin viestintä on yhdistetty kertomuksessa keskusteluksi.

”Asiakas kirjoittaa, ettei millään saa niitä itse hoidetuksi.”

Nuorella on myös toiveita omasta tilanteestaan.

”...koska toivoo apua alkoholiongelmaan, jotta pääsisi --- tutkimuksiin.”

Nuoren haluja kuvataan ”haluasi” sanalla.

”...haluasi saada terveydentilansa kuntoon.”

”...haluasi vähentää alkoholin käyttöä...”

Nuori asiakas 5:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 7) nuoren toimijuuden merkitykset ovat tunteita, joita toimijuus hänessä herättää. *Huono, parempi ja tärkeä* kuvaavat miten nuori kokee toimijuuden suhteessa itseensä ja elämäntilanteeseensa.

Nuori asiakas 6

Nuori asiakas 6:n asiakaskertomus koostuu perusosan alentamisen suunnitelman lisäksi asiakaskäyntien ja puhelinkeskustelujen kertomuksista. Asiakkuuden teemoja ovat asunnottomuus, asuminen, talous, opinnot ja työllistyminen.

Taulukko 9: Nuori asiakas 6 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
kokea (tuntea)	oma tilanne		hyvä
haluta	asunto		keskusta
ei osaa	sanoa tarkemmin		
ei halua	muutoksia elämäntilanteeseen	ennen armeijaa	
kokea (tuntea)	arkielämä sujuu		hyvin
voida	opinnot	jatkaminen	valmistuminen
helpottunut	asunnon saaminen		
ei koe	avuntarve		
haluta	isompi asunto		

Nuori asiakas 6:n asiakkuus on alkanut perusosan alentamisen ilmoituksesta, ja ensimmäisellä tapaamisella on arvioitu nuoren elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti, vaikeita siitä olekaan kirjattu erillistä palvelutarpeen arviointia. Asiakaskertomukseen on kirjoitettu asiakkaan ajatuksia ja tunteita.

”Asiakas toivoo, että voisi joskus jatkaa opintoja oppisopimuskoulutuksessa.”

”Asiakas ei ole huolissaan asumistilanteestaan...”

”Asunnottomuudesta huolimatta asiakas kokee nykytilanteensa hyväksi.”

Merkityksestä on kirjoitettu passiivissa, oletettavasti kyse on nuoren ilmaisemasta asiasta:

”Asunnottomuuden päätyminen on ollut helpottavaa.”

Lisäksi kirjauksissa on kerrottu nuoren kanssa työskentelystä ja ohjauksesta, ja työskentelystä on kirjoitettu myös passiivissa.

”Pidetään edelleen sovittuna, että otan asiakkaaseen elokuussa uudelleen yhteyttä.”

”Asiakas saa tiedon, että työnhaku...”

”Herättelen asiakasta miettimään työntekemisen vaikutuksia...”

Nuori asiakas 6:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 8) toimijuuden merkitys liittyy tulevaisuuteen. Nuori tuo esiin valmistumisen merkityksen, mikä edellyttää opintojen jatkamista. Merkitys näkyy myös asiakkaan kokemuksesta omasta tilanteestaan.

Nuori asiakas 7

Nuori asiakas 7:n asiakaskertomus koostuu vain palvelutarpeen arvioinnista. Asiakkuuden teemoja ovat ongelmapelaaminen, vuokravelka ja talous. Toimijuuden modaliteetteja ei ollut.

Palvelutarpeen arvioinnissa kuvataan nuoren tilannetta, mutta nuoren kokemuksia kuvataan vain yhdessä lauseessa:

”Asiakas kokee olevan tarvetta perusterveydenhuollon palveluille, ..., mutta ei erityistä tarvetta sosiaalitoimen tarjoamiin palveluihin.”

Nuori asiakas 8

Nuori asiakas 8:n asiakaskertomus koostuu palvelutarpeen arvioinnista sekä asiakasta-paamisten kertomuksista. Asiakkuuden teemoja ovat mielenterveys, päihteidenkäyttö ja työllistyminen.

Taulukko 10: Nuori asiakas 8 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
uskoa (tuntea)	mielenterveys	ei tarvitse tukea	masennus
kokea (tuntea)	lääkitys		ei hyötyä
ei osaa	kertoa	opinnot / ala	
haluta	opiskella		
toivoa (haluta)	saada vuorokausi-rytmi	kuntouttava työtoiminta	kuntoon

Nuori asiakas 8 on hakeutunut mielenterveys- ja päihdepalveluihin alkoholinkäyttönsä vuoksi. Aikuissosiaalityössä tehdyssä palvelutarpeen arvioinnissa on arvioitu nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti, ja siihen on kirjattu myös nuoren ajatuksia omasta tilanteestaan.

”...asiakasta huolettaa oma syöminen.”

Nuoren omaa arviota ja kokemusta omasta tilanteesta on kuvattu:

”...asiakas uskoo, ettei tarvitse tukea mielenterveydenhoidossa.”

Aineistossa nuoren halua on kuvattu myös käyttämällä sanaa ”toivoa”:

”Asiakas toivoo, että kuntouttavan työtoiminnan avulla saisi vuorokausirytmää kuntoon.”

Asiakaskertomuksessa kuvataan nuoren kanssa tapahtunutta työskentelyä, mitä asiakkaan kanssa on sovittu työskentelyn jatkosta ja miten häntä on ohjattu.

”Ohjaan asiakkaan hakemaan työttömyysetuutta...”

”Ehdotetaan myös, että asiakas miettisi mitä voisi tehdä kevään aikana...”

Nuori asiakas 8:n modaliteettitaulukossa (Taulukko 9) toimijuuden merkitykset on kuvattu nuoren mielenterveyteen ja sen hoitoon liittyen.

Nuori asiakas 9

Nuori asiakas 9 on asiakasperhe. Asiakaskertomus koostuu palvelutarpeen arvioinnista sekä asiakaskäyntien ja puhelinkeskustelujen kertomuksista. Teemoja ovat täydentävä toimeentulotuki, asuminen, talous sekä vuokravelka.

Taulukko 11: Nuori asiakas 9 ja modaliteetit.

Modaliteetti	Konteksti	Interaktiivisuus	Merkitys
tulisi (täytyä)	asioiden hoito		ajoissa
ei halua	jatkoaikaa		
ei tarvitse	tukea	elämäntilanne	
toivoa (haluta)	puhelu päätöksestä	työntekijä	

Nuori asiakas 9:n asiakirjat kuvaavat perheen tilannetta, mutta eivät perheen ajatuksia, tunteita tai kokemuksia. Asiakirjoissa kerrotaan keskusteluista ja työskentelystä sekä millaisia ohjeita perheelle on annettu. Tapahtumia on kuvattu passiivissa, jossa tekijää ei mainita:

”...muuton jälkeen on kuukausittaisten vuokranmaksujen suorittamisessa ollut haastetta.”

Palvelutarpeen arvioissa on kirjoitettu perheen näkemys palveluntarpeestaan:

”...he eivät koe tarvitsevan tukea tilanteeseensa.”

Perheen täytymistä on kuvattu:

”...he ovat ymmärtäneet että taloutta tulee suunnitella etukäteen ja asiat tulisi hoitaa ajoissa.”

Perheen asiakirjat keskittyvät kuvaamaan perheen ongelmatilannetta, eli vuokravelkaa ja siihen liittyviä ohjeita ja toimintaa. Toimijuuden modaliteetit (Taulukko 10) liittyvät aikuissosiaalityön kanssa työskentelyyn, eivät perheen elämäntilanteeseen.

Yhteenveto asiakastapauksista

Yhteenvedon aikana tarkastelin aineistoa kokonaisuutena, ja teemoitellen toimijuusanalyysia ja sen koordinaatteja hyödyntäen yhdistelin aineiston modaliteetit, niiden kontekstit, vuorovaikutuksen ja merkityksen sen mukaan, miten asiakirjat niitä jäsentävät.

Asiakirjoissa modaliteetteja oli käytetty kuvaamaan asiakkaan toimijuutta Jyrkämän (2008, 195) toimijuusanalyysin mukaisesti. Kykeneminen (pystyminen) viittaa asiakirjoissa nuoren fyysisiin ja psyykkisiin kykyihin. Kirjauksissa näkyy esimerkiksi nuoren oma arvio pystymisestään esimerkiksi koulutukseen osallistumiseen. Osaaminen tarkoittaa niitä tietoja ja taitoja mitä nuorella on. Aineistossa nuori on esimerkiksi arvioinut omaa osaamistaan arkiasioden hoitamisessa. Täytyminen liittyy toimijuuden esteisiin, pakkoihin ja rajoituksiin. Aineistossa täytyminen ei korostunut nuoren toimijuuden kuvauksissa, mutta esteet ja rajoitukset tulivat esiin työntekijän tekemässä ja kirjaamassa ohjaustyössä siinä, mitä nuoren on tehtävä oman asiansa edistämiseksi. Voiminen tarkoittaa mahdollisuuksia. Aineistossa voiminen on liittynyt esimerkiksi opintojen jatkamiseen. Haluaminen liittyy motivaatioon, päämääriin ja tavoitteisiin. Haluaminen korostuu kin aineistossa, ja siitä on käytetty myös termiä *toivoa*. Aineistossa on kuvattu nuoren toiveita, haluja ja tavoitteita liittyen eri elämän osa-alueisiin. Tunteet taas ovat arviointia, arvottamista ja kokemista. Nuoren tunteita ja kokemusta on aineistossa kuvattu monin eri tavoin. Seuraavassa luvussa kuvaan, miten nuoren toimijuus jäsentyy aineiston asiakirjoissa.

5 NUOREN TOIMIJUUS AIKUISSOSIAALITYÖN ASIAKIRJOISSA

5.1 Nuorten toimijuus ja työskentely aikuissosiaalityössä

Erityisesti nuoren toimijuus näkyy aikuissosiaalityön asiakirjoissa työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa ja heidän työskentelyssään. Nuoren toimijuus jäsentyy suhteessa työntekijään (Taulukko 11). Asiakirjoihin työntekijät ovat kuvanneet nuoren toimijuutta aikuissosiaalityössä tapahtuvassa työskentelyssä. Tällöin toimijuuden vuorovaikutus on ollut aikuissosiaalityön työntekijän kanssa. Toimijuuden konteksti on tällöin keskittynyt aikuissosiaalityön sisältöihin.

Taulukko 12: Nuorten toimijuus ja työskentely aikuissosiaalityössä yhteenveto.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
työskentely	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pysty täytyä voida / ei voi pystyäkö	täydentävä toimeentulotuki puhelu kotikäynti tapaamisaika puhuminen(?) ajanvaraus tapaaminen asiakkuuden jatko avuntarve apu tuki jatkoaika	työntekijä miestyöntekijä	ei tarvetta peruminen tuen tarve

Aineistossa on kuvattu nuoren tarvitsevan tai ei tarvitsevan, haluavan tai ei haluavan esimerkiksi ajanvarausta tai tukea. Nuori on kertonut, että osaa tai ei osaa täyttää hakemuksia täydentävään toimeentulotukeen. Nuoren toimijuuden merkityksestä aikuissosiaalityössä ei ole kuvattu aineistossa, mutta kerronta nuoren ilmaisusta, ettei tarvitse tukea tai kerronta ajanvarauksen perumisesta nuoren itsensä toimesta kertovat nuoren omasta arviosta aikuissosiaalityössä työskentelystä ja sen merkityksestä hänelle.

Nuori on voinut kertoa myös työskentelystään muiden viranomaistahojen tai ammattilaisten kanssa. Tuen tarve on sekä toimijuuden konteksti, mutta myös toimijuuden merkitys.

5.2 Nuorten toimijuus, elämäntilanne ja niiden muutokset

Aikuissosiaalityön nuorten asiakkaiden toimijuus näyttäytyy aikuissosiaalityön asiakirjoissa niissä elämäntilanteissa, joissa asiakkuus on alkanut ja näiden elämäntilanteiden muutoksissa. Nuoren toimijuus jäsenyy modaliteettien konteksteissa. Nämä ovat osa nuoren elämäntilannetta (Taulukko 13). Elämäntilanne liittyy asumiseen, koulutukseen, työhön tai taloudelliseen tilanteeseen. Toimijuuden modaliteetit ovat oman asunnon haalamista tai osaamattomuutta taloudellisissa asioissa. Toimijuuden modaliteetit ovat myös pohdintaa omasta pystymisestä opintoihin tai työelämään. Toimijuus näkyy vuorovaikutuksessa kotiin, velkaan, opintoihin tai muuhun päivätoimintaan. Nuorten antamia merkityksiä toimijuudelle ovat aineistossa itsenäistyminen, oma asunto ja sijaintina keskusta.

Taulukko 13: Nuorten toimijuus ja elämäntilanne yhteenveto.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
elämäntilanne	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pystytä voida / ei voi pystyäkö	kansalaisuus tavarat opinnot uusi asunto oma vuokra-asunto työ taloudellinen tilanne talous oppisopimuskoulutus	koti vuokraelka opinnot kuntouttava työtoiminta elämäntilanne	itsenäistyminen keskusta oma asunto

Nuoren toimijuuden modaliteetit näkyvät myös elämäntilanteissa tapahtuvissa muutoksissa (Taulukko 14). Muutokset tapahtuvat opintoihin ja asumiseen liittyvissä asioissa, mutta toimijuutta on kuvattu myös yleisesti muutoksina elämäntilanteissa. Näissä toimijuuden modaliteetit liittyvät toimijuuden merkitykseen. Nuoren toimijuutta on kuvattu esimerkiksi haluna valmistua opinnoista ennen lapsen syntymää, tai pohdintana opintojen keskeyttämisestä oman ei-pystymisen vuoksi. Vuorovaikutusta ei muutoksissa ole kuvattu.

Taulukko 14: Nuorten toimijuus ja muutokset yhteenveto.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
muutokset	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pystytä voida / ei voi pystyäkö	opintojen aloittaminen muutokset elämäntilanteeseen muutto toinen tutkinto		ennen lapsen syntymää yhteen muutto keskeyttäminen valmistuminen

5.3 Nuorten toimijuus ja terveydentila

Nuoren toimijuus jäsentyy terveydentilan kautta. Terveysteen liittyvät asiat ovat aineistossa merkityksellisiä nuorille (Taulukko 15). Toimijuuden modaliteetit näkyvät terveydentilaan liittyvissä konteksteissa kuten raskaus, unettomuus tai paniikkikohtaus, mutta myös terveyttä edistävissä ja ylläpitävissä konteksteissa kuten kuntosalilla käymisessä, alkoholinkäytön vähentämisessä ja terveydentilan kuntoon saamisessa. Toimijuuden vuorovaikutusta on kuvattu suhteessa terveydenhuollon henkilökuntaan.

Taulukko 15: Nuorten toimijuus ja terveydentila yhteenveto.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
terveys	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pysty täytyä voida / ei voi pystyäkö	raskaus unettomuus kuntosali paniikkikohtaus terveydentila kuntoon alkoholinkäytön vähentäminen vuorokausirytmii lääkitys	-mielenterveyspoliklinikka -mielenterveyden hoito	terveydentila vointi

Nuorten toimijuuden rajoitukset näkyvät asiakirjoissa nuoren omassa pohdinnassaan siinä, pystyykö hän huolehtimaan terveydestään ja kertoessaan millaisia tunteita oma terveydentila aiheuttaa.

5.5 Nuorten toimijuus ja tunteet

Nuoren toimijuutta jäsentävät myös tunteet (Taulukko 16). Aineistossa on kuvattu työskentelyn yhteydessä heränneistä nuoren asiakkaan tunteista, kuten tuohtumista työntekijän kanssa työskentelyä kohtaan, mutta myös elämäntilannetta kuvaavia tunteita kuten pelkoa ja ahdistusta.

Taulukko 16: Nuorten toimijuus ja tunteet yhteenveto.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
tunteet	helpottunut (tuntea) kokea (tuntea) ahdistaa (tuntea) jännittää (tuntea) kärsii (tuntea) on tuottanut (tuntea) pelätä (tuntea)	asunnon saaminen lääkitys taloudellinen tilanne perhe puhelu raskaus tapaaminen unettomuus liikkua ulkona		vaikea tärkeä huono masennus ei hyötyä

Tunteiden kontekstina ovat aikuissosiaalityössä työskentely, elämäntilanteisiin liittyvät asiat ja kysymykset, mutta myös ihmissuhteet. Tunteiden vuorovaikutus kohdistuu nuoreen itseensä, hän kertoo, millaisia tunteita hänen sisällään on ja myös merkitykset liittyvät nuoren kokemukseen. Tunteiden yhteydessä myös toimijuuden merkitys tulee esille, sillä tunne itsessään on jo merkitys.

5.6 Nuorten toimijuus ja ihmissuhteet

Nuoren toimijuus jäsentyy suhteessa muihin ihmisiin. Asiakirjoissa on kuvattu nuoren ihmissuhteita ja niiden merkitystä nuorelle. Nuoren läheisiä ihmisiä ovat vanhemmat, perhe, ystävät ja mahdollinen parisuhde. Vuorovaikutus on kaksisuuntaista ja nuori voi kertoa esimerkiksi tarpeesta päästä pois vanhempien luota tai kertoa yksinäisyydestä ja siihen liittyvästä toimijuudesta.

Taulukko 17: Nuorten toimijuus ja ihmissuhteet.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
ihmissuhteet	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pysty täytyä voida / ei voi pystyäkö	muutto perhe parisuhde olla yksin	poikaystävä pois vanhemmilta äiti pois	perhe kaverit asua yksin

Ihmissuhteet voivat toimia nuoren voimavarana, mutta se voi olla myös elämää kuormittava tekijä. Aina välit läheisiin eivät ole mutkattomat, ja aineistosta näkyi, kuinka ihmissuhteet myös rajoittivat nuoren toimijuutta.

5.7 Nuorten toimijuus ja toiminta

Toimijuus jäsentyy asiakirjoissa myös nuoren toiminnassa (Taulukko 18). Asiakirjoissa on kuvattu nuoren toimintaa liittyen arkisiin asioihin kuten asioiden hoitamiseen, ulkona liikkumiseen tai asumiseen. Toimijuus näkyy rajoitettuna, kun nuori kokee, ettei osaa hoitaa asioitaan tai saa niitä hoidetuksi. Toiminnassa toimijuus liittyy myös vahvasti vuorovaikutukseen, sillä toiminta tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristöön. Merkitykset löytyvät toiminnan tavoitteista. Toiminta voi kohdistua esimerkiksi opintojen aloittamiseen tai jatkamiseen.

Taulukko 18: Nuorten toimijuus ja toiminta.

Teema	Modaliteetit	Konteksti	Vuorovaikutus	Merkitys
tekeminen	haluta / ei halua osaa / ei osaa pystyä / ei pysty täytyä voida / ei voi pystyäkö	asioiden hoitaminen liikkua ulkona vuokran maksaminen koulumatkat asuminen	apu puhuminen maksaminen hallinta ennen armeijaa	jatkaminen aloittaminen

Vaikka tavallinen arkinen toiminta ei olekaan toimijuutta, se miten nuori itse kokee oman toimijuutensa suhteessa arjessa toimimiseen, on tärkeä jäsentää. Nuoren toimintakykyyn arjen asioissa vaikuttavat monet tekijät, kuten fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, mutta myös elämäntilanne, kuten työttömyys tai asunnottomuus.

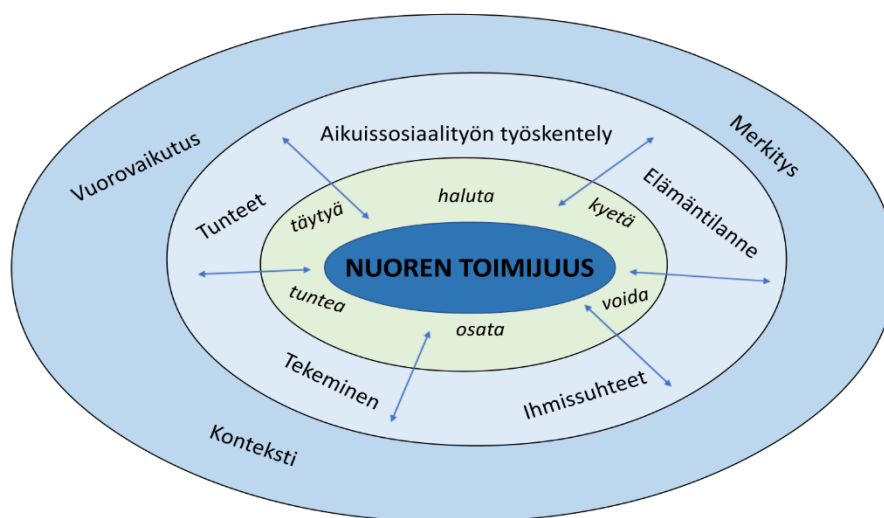
5.8 Yhteenveto nuoren toimijuudesta aikuissosiaalityön asiakirjoissa

Olen koonnut yhteenvetona nuoren toimijuuden aikuissosiaalityön asiakirjoissa kuvioksi (Kuvio 3). Kuviossa keskiössä on nuori asiakas ja hänen toimijuutensa. Toimijuuden modaliteetit ovat ensimmäisellä kehällä nuoren asiakkaan ympärillä. Nuoren toimijuus jäsentyy aikuissosiaalityön asiakirjoissa osaamisen, haluamisen, kykenemisen, voimisen, täytymisen ja tuntemisen kautta. Kuviossa nuolet osoittavat, että toimijuus kulkee molempiin suuntiin; se lähtee nuoresta itsestään, mutta toimii vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, joka asettaa sille rajoitteita ja luo mahdollisuuksia.

Toisella kehällä ovat tutkimuksessa aikuissosiaalityön asiakirjoista esiin nousseet teemat, joissa nuoren asiakkaan toimijuus jäsentyy. Aikuissosiaalityössä työskentely, nuoren

asiakkaan elämäntilanne, ihmissuhteet, tekeminen ja tunteet ovat se ympäristö, jonka kanssa nuoren toimijuus on vuorovaikutuksessa, ja jotka rajoittavat ja mahdollistavat, haastavat ja tukevat nuoren toimijuutta. Toimijuus kohdistuu näihin teemoihin.

Uloimman kehän toimijuusanalyysiin liittyvät vuorovaikutus, merkitys ja konteksti muistuttavat toimijuuden monisäikeisestä ja monimutkaisesta mekaniismista. Toimijuutta ei ole ilman kontekstia, se ei tapahdu ilman vuorovaikutusta, ja sillä on aina jokin merkitys.

Kuvio 3: Nuoren toimijuus aikuissosiaalityön asiakirjoissa

Toimijuusanalyysiin kuuluvat merkitykset näkyvät dokumentoinnissa tunteina ja ajatuksina. Kun asiakkaan tilannetta tai tapahtumia kuvataan passiivissa, ei merkitykselle jää lauseeseen tilaa. Tällöin asiakkaan toimijuuden kuvaaminen on epätäydellistä eikä anna tilanteesta kokonaisvaltaista kuvaa.

Aikuissosiaalityön asiakkuus lähtee aina tarpeesta: nuori asiakas tarvitsee apua tai tukea elämäänsä. Sen vuoksi asiakirjoissa on kuvattu nuoren asiakkaan haluja: mitä asioita nuori haluaa elämäänsä, tai mitä hän toivoo työskentelyltä. Asiakirjan kirjoittaja voi valita kuinka hän tuo esiin tekstissään asiakkaan toimijuuden omassa tilanteessaan tai kuinka kirjoittaja tuo esiin oman toimijuutensa ammattilaisena (Kääriäinen 2017, 194). Jos tätä valintaa ei tehdä tietoisesti, voi dokumentoinnista jäädä kokonaan puuttumaan asiakkaan näkökulma. Työntekijälle on luontevaa kertoa omasta työstään, ja asiakirjoissa onkin kuvattu tarkasti työntekijän työskentelyn eri vaiheita. Ne eivät kuitenkaan olennaisesti kerro asiakkaan toimijuudesta mitään. Kun asiakas kuvataan aktiivisena toimijana,

eikä hänen asioitaan käsitellä passiivissa, välittyä kirjauksesta kuva, että asiakas on todellinen henkilö ajatuksineen, tunteineen, valintoineen ja haaveineen. Kun asiakkaan ongelmia tai elämäntilannetta kuvataan passiivissa ilman aktiivista tekijää, jää epäselväksi mitä tilanteessa on tapahtunut, ja ikään kuin asia olisi vain tapahtunut asiakkaalle eikä hänen toiminnallaan ja toimijuudellaan ole ollut asiaan mitään vaikutusta.

Toimijuudella on myös esteitä ja rajoituksia. Aikuissosiaalityön asiakirjoissa toimijuuden esteenä ja rajoituksena on kuvattu nuoren omaa pohdintaa siitä, kykeneekö tai pystyykö hän johonkin. Asiakirjoista ei näy, miten näihin pohdintoihin on vastattu ja onko pohdintoilla ollut vaikutusta työskentelyyn. Asiakirjoihin on kuvattu myös, kuinka elämäntilanteet rajoittavat asiakkaan toimijuutta. Esimerkiksi asunnottomuus tai työttömyys tai puuttuva ammattitutkinto asettaa rajoitteita nuoren toimijuudelle.

Tärkein huomio tulee kuitenkin kiinnittää asiakirjojen kirjoittajaan eli tässä tutkimuksessa aikuissosiaalityön työntekijään. Asiakirjojen kirjoittaja tekee valinnan siitä mitä ja mitä kysymyksiä nuorelle esitetään työskentelyn aikana ja mitä asiakirjoihin lopulta kirjoitetaan. Ennen kaikkea työntekijän valinnat jäsentävät asiakkaan toimijuutta, niin työskentelyn aikana kuin asiakirjoissakin eikä vain suhteessa työskentelyyn työntekijän kanssa vaan kokonaisvaltaisesti suhteessa nuoren elämään. Se ei kuitenkaan tarkoita, ett-eikö nuori itse voisi jäsentää omaa toimijuuttaan; se ei vain näy asiakirjoissa.

5.8 Toimijuus suhteessa toimijuusanalyysin koordinaatteihin

Kuten Arnett orastavan aikuisuuden teoriassa on määritellyt, 18-25-vuotiaiden elämä on opintoihin, opinnoista valmistumiseen ja työelämään siirtymisen aikaa. Ikävaihetta kuvaa myös itsenäisen elämän aloittaminen, parisuhteen muodostaminen ja perheen perustaminen. Nämä näkyvät myös aineiston asiakirjoissa. Jyrkämän (2008, 197) toimijuusanalyysin kuuluvat toimijuuden koordinaatit, eli rakenteet, jotka vaikuttavat toimijuuteen joko mahdollistaen tai rajoittaen, näkyvät myös aineiston asiakirjoissa. Toimijuuden koordinaatteja ovat sukupuoli, ikä, ajankohta, kulttuurinen tausta, ympäristö, yhteiskuntaluokka ja sukupolvi.

Sukupuoli ei ole merkityksellinen asiakirjoissa, ja tuleekin aineistossa esiin vain elämäntilanteissa, jotka ovat sukupuoleen sidottuja kuten raskaaksi tuleminen tai asevelvollisuuden suorittaminen.

Aikuissosiaalityön asiakirjoissa asiakkaiden yhteiskuntaluokka ei korostu. Sosioekonomisesta näkökulmasta katsottuna heikko taloudellinen tilanne näkyy siinä, että nuori joutuu hakemaan Kelan etuuksia turvatakseen toimeentulonsa ja lisäksi se näkyy vaikeuksina maksaa vuokraa. Kuitenkaan kaikkien asiakkaiden kanssa talousasiat eivät ole keskeisiä eikä toimeentulotukityöskentely nouse aineistossa erityisesti esiin. Aiemmin aikuissosiaalityö nähtiin toimeentulotukityönä, joten tutkimustehtävän lisäksi tutkimus antaa viitteitä siitä, että aikuissosiaalityön työskentely on muuttunut tai että sen työskentelyn tavoitteet ovat monipuolistuneet.

Toimijuuden koordinaateista ympäristö näkyy aineistossa, kun kuvataan asiakkaan perhettä, parisuhdetta, kotia, asuinpaikkaa tai asunnottomuutta. Asunnottomuus asettaa paljon rajoitteita toimijuudelle. Aineistossa käy ilmi, että nuoren on vaikea keskittyä koulutukseen tai työhön, mikäli hänellä ei ole vakituista paikkaa missä oleskella. Asunnottomien asiakkaiden toimijuus on keskittynyt asunnon saamiseen, ja asunnon saaminen on edellytys muulle toimijuudelle.

Kulttuurinen tausta tulee esiin maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla. Tällöin aineistossa näkyy keskustelu esimerkiksi riittävästä suomen kielen taidosta, joka voi asettaa rajoitteita nuoren toimijuudelle. Kulttuurinen tausta näkyy aineistossa myös siinä, kun nuori tuo esiin näkemykselliset erot perheensä kanssa, joka aiheuttaa nuorella pelkoa ja rajoittaa hänen liikkumistaan julkisilla paikoilla. Sen sijaan toimijuuden koordinaateista sukupolvi tai ajankohta ei näy aineistossa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Yhteenveto

Toimijuuden tutkimus on yleistynyt viime vuosina erityisesti pro gradu -tutkimuksissa, ja myös toimijuusanalyysiä on käytetty paikantamaan toimijuutta. Toimijuusanalyysin käyttö sisällönanalyysin kanssa auttoi vastaamaan tutkimustehtävään hyvin. Kuten jo aiemmin esitin, toimijuuden tutkiminen staattisissa asiakirjoissa on hankalaa, sillä toimijuus on itsessään dynaamista. Kuitenkin toimijuusanalyysi ohjasi tutkimuksen suuntaa ja auttoi paikantamaan toimijuuden kuvauksia asiakirjoissa ja mitkä tekijät asiakirjoissa sitä jäsentävät.

Tutkimuksessani mielenkiintoni on kohdistunut juuri orastavan aikuisuuden ikävaiheeseen, ja toimijuuden merkityksestä tässä ikävaiheessa. Kuitenkin, jotta orastavan aikuisuuden ikävaihetta voisi tutkia aikuissosiaalityössä tarkemmin, olisi tärkeää pystyä vertailemaan aineistoa esimerkiksi yli 25-vuotiaiden aikuissosiaalityön asiakkaiden asiakirjoihin.

Toimijuusanalyysi avasi uudenlaisia kysymyksiä toimijuuden tutkimiseen, ja sen käyttöä erityisesti sosiaalityön työvälineenä. Kun asiakkaan toimijuuden arviointiin paneudutaan palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmassa, auttaa se myös jäsentämään asiakkaan suhdetta oman elämänsä rakenteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin. Tällöin työskenteilyn tavoitteiden ja menetelmien valitseminen tavoitteiden saavuttamiseksi voi ollakin selkeämpää. Merkitykset ohjaavat toimijuutta siinä missä rakenteetkin. Tämä tarkoittaisi sitä, että sosiaalityössä pitäisi uskaltaa rohkeammin kysyä miksi.

Nuoren toimijuuden kuvaaminen on epätäydellistä. Vaikka kirjauksista käy ilmi toimijuuden modaaliteetti (*haluta, kyetä, täytyä, voida, tuntea, haluta, osata*) ja sen konteksti (asuminen, työ, opinnot, ihmissuhteet, elämäntilanne), toimijuuden merkityksen kuvaaminen on puutteellista. Juuri näiden merkityksien kautta pystytään jäsentämään asiakkaan toimijuutta sekä motivaatiota. Merkitysten kautta avautuvat myös asiakkaan

ajatusmaailma ja arvot, joiden kautta asiakkaan muutosprosessiin voidaan löytää oikeat keinot muutoksen saavuttamiseksi.

Kun asiakkaan toimijuutta kuvataan kirjauksissa kokonaisvaltaisesti (*modaliteetti, konteksti, interaktiivisuus ja merkitys*), samalla työntekijä selvittää mitkä tekijät rajoittavat nuoren toimijuutta. Aineistossa näkyi kuinka nuori rajoittaa omaa toimijuuttaan ilmaisella ”ei pysty”, ”ei osaa” tai ”ei halua”, mutta kirjauksissa ei tule esiin miksi nuori kokee tilanteen tällä tavalla. Nuoren toimijuuden esteiden auki puhuminen mahdollistaa oikeiden työskentelytapojen ja työmenetelmien käyttämisen nuoren asiakkaan kanssa. Toki kirjat eivät kerro, etteikö näin jo toimittaisi, mutta sosiaalihuollon dokumentoinnin tavoitteet huomioiden, myös niiden auki kirjoittaminen on tärkeää.

Asiakkaan toimijuutta voidaan kuvata myös kertomalla asiakkaan vahvuuksista. Kun asiakkaan kanssa työskentelyssä keskustellaan ongelmien ja haasteiden lisäksi myös siitä mitä taitoja asiakkaalla on tai missä hän osaa jo toimia hyvin, tulee niin asiakkaalle kuin työntekijälle kokonaisvaltainen kuva asiakkaan tilanteesta. Haasteet ja vahvuudet antavat tietoa asiakkaan muutostarpeesta, jonka perusteella laaditaan asiakassuunnitelma sekä päätetään niistä keinoista ja menetelmistä, joilla asiakkaan muutostarvetta tuetaan. Siksi dokumentoinnin tulisi olla riittävää. (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 242.)

Kuinka hyvin asiakirjat toimivat tutkimukseni aineistona? Asiakirjatutkimuksessa asiakirjoihin suhtaudutaan totuudellisesti ja luottavaisesti; asiakirjojen oletetaan tulleen laadituksi joko sen tapahtuman aikana, josta se kertoo tai vähintään välittömästi sen jälkeen (Henttonen 2015, 19). Tutkimukseni aineistossa jää näyttämättä, milloin asiakirjat on laadittu: asiakastapaamisen aikana, välittömästi sen jälkeen tai vasta päivien päästä. Asiakirjoista ei käy myöskään ilmi onko asiakas ollut osallisena asiakirjojen laadinnassa (Aaltonen ym. 2011, 42-43). Näin ollen tältä osin en voi arvioida tutkimukseni aineiston luotettavuutta. Asiakirjat kuvaavat kuitenkin tehtyä työtä ja toimenpiteitä, ja lisäksi niissä on tuotu esiin (työntekijän kertomana) asiakkaan kokemuksia, ajatuksia ja tunteita.

6.2 Lopuksi

Palaan tutkimustehtäväni alkulähteille. Kuinka nuoren toimijuutta on kuvattu aikuissosiaalityön asiakirjoissa? Kuinka sosiaalityön asiakirjat jäsentävät asiakkaan toimijuutta? Toimijuuden kuvaukset jäävät paikoin hyvin epätäydellisiksi. Tutkimukseni osoittaa, että toimijuuden jäsentäminen sosiaalityössä on tärkeää erityisesti siksi, että sosiaalityön asiakkaiden toimijuutta rajoittavat monet tekijät. Tällöin työskentelyn lähtökohtana täytyy olla juuri asiakkaan toimijuuden tukeminen, kuten ennakkoon esitin. Asiakirjat taas ovat tärkeä sosiaalityön työväline, joka toimii työskentelyn muistina ja auttaa jäsentämään työskentelyn prosessia ja sen tavoitteita. Kun asiakirjat jäsentävät myös asiakkaan toimijuutta, se palvelee niin sosiaalityön työntekijää kuin asiakastakin. Toimijuutta jäsentämällä pääsee kiinni niihin juurisyihin, mitkä toimivat esteenä asiakkaan toimijuudelle tai aiheuttavat haastavia elämäntilanteita.

Kun dokumentointi tehdään huolellisesti, työskentelyn tavoitteet selkiytyvät niin asiakkaalle kuin työntekijällekkin (Ojaniemi ja Rantajarvi, 2010, 242). Asiakaskertomus on sosiaalityön arvokas työkalu, jolla kuvataan asiakkaan elämäntilannetta, muutostarvetta, työskentelyä ja päämäärään pääsyä. Jos jätämme kokonaan kuvaamatta mikä merkitys tällä on asiakkaalle, emme onnistu perustelemaan miksi työskentely on tärkeää. Merkitysten esiin tuomisella tuomme esiin myös sosiaalityön vaikuttavuuden.

Tällä hetkellä sosiaalityön dokumentoinnissa ovat menossa valtakunnallinen muutos, kun dokumentointi siirtyy Kantaan. Kanta on sosiaalihuollon valtakunnallinen tietojärjestelmä, jossa keskitetysti arkistoi pysyvästi kaiken sosiaalihuollon asiakastiedot ja mahdollistaa niiden aktiivisen käytön. Kantaan siirtymisen myötä sosiaalihuollon dokumentoinnissa on aloitettu erilaisia kehittämishankkeita, ja yksi tärkeä kehittämiskohde on määrämuotoinen dokumentointi (ks. Laaksonen ym. 2011). Sosiaalihuollon dokumentointia täytyy yhdenmukaistaa valtakunnallisesti, jotta tiedonsiirto on mahdollista ja jotta arkistoitua tietoa voidaan hyödyntää paremmin niin asiakastyössä kuin sosiaalihuoltoon liittyvissä tutkimuksissakin. Lisäksi vuoden 2020 alusta sosiaalihuollon asiakirjat siirtyvät Omakantaan. Omakanta on kansalaisille suunnattu palvelu, jossa asiakkaat voivat lukea ajantasaisesti itseään koskevia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjoja. Juuri siksi tällä hetkellä on tärkeää tuottaa tutkimustietoa sosiaalihuollon asiakirjoista ja niiden sisällöistä ja pohtia mihin suuntaa kirjaamista on syytä kehittää.

Mitä tutkimuksen jälkeen? Tutkimukseni tuotti tärkeää tietoa siitä, miten nuoren toimijuutta kuvataan aikuissosiaalityön asiakirjoissa, ja se antoi mahdollisuuden tarkastella toimijuuden käsitettä ja erityisesti toimijuusanalyysin mahdollisuuksia yhtenä sosiaalityön työkaluna. Tutkimustehtävää voisi jatkaa pohtimalla nuoruuden merkitystä ikävaiheena sosiaalityön kontekstissa esimerkiksi toteuttamalla vertailevan tutkimuksen, jossa sosiaalityön nuorten asiakkaiden toimijuutta verrattaisiin muihin aikuissosiaalityön asiakkaiden toimijuuteen. Tällöin tutkimuksen tehtävänä voisi olla selvitys nuoren aikuisen ikävaiheen erityispiirteet. Jatkokysymystä voi viedä myös aikuissosiaalityön dokumentoinnin suuntaan, jossa mielenkiinto kohdistuu dokumentoinnin merkitykseen aikuissosiaalityön työvälineenä asiakkaan toimijuuden tukemisessa. Tärkeintä on, että toimijuuden tutkimista jatketaan sosiaalityön tutkimuksessa. Se antaa meille lukemattomia mahdollisuuksia ymmärtää syvemmin sosiaalityön suhdetta ja merkitystä niin yhteiskunnallisesta näkökulmasta kuin asiakkaalle itselleen.

LÄHDELUETTELO

Aaltonen Sanna. 2012. ”Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä”. Teoksessa *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*, toim. Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131, Unigrafia Oy, 180-191.

Aaltonen Sanna & Alpo Heikkinen. 2013. ”Nuoret lastensuojelussa”. Teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*. Toimittanut Marjatta Bardy. Teema 5. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy Tampere. 197-208.

Alasuutari Pertti. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.

Arnett Jeffrey Jensen. 2000. ”Emerging Adulthood A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties”. May 2000. *American Psychologist*. 469-480. Saatavilla: http://www.jeffreyarnett.com/articles/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf. Luettu 21.2.2018.

Blomgren Sanna & Minna Kivipelto. 2012. *Valtaistus. Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus*. Raportti 27/2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Eteläpelto Anneli, Tuula Heiskanen & Kaija Collin. 2011. ”Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys”. Teoksessa *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Aikuiskasvatuksen vuosikirja, University of Tampere, 11-32.

Eteläpelto Anneli, Katja Vähäsantanen, Päivi Hökkä ja Susanna Paloniemi. 2013. ”What is agency? Conceptualizing professional agency at work”. *Educational Research Review*. 10 (2013), 45-65.

Gordon, Tuula. 2005. ”Toimijuuden käsitteen dilemmoja”. Teoksessa *Ihmistieteet tänään*, toim. Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.

Henttonen Pekka. 2015. *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Hansaprint. Vantaa.

Hokkanen Liisa. 2013. ”Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa”. Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, toim. Merja Laitinen & Asta Niskala. Vantaa: Vastapaino, 55-86.

Jokinen Arja. 2008. ”Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa”. Teoksessa *Sosiaalityö aikuisten parissa*, toim. Arja Jokinen & Kirsi Juhila. Tampere: Vastapaino, 110-144.

Juhila Kirsi. 2008. ”Aikuisuus sosiaalityössä.” Teoksessa *Sosiaalityö aikuisten parissa*, toim. Arja Jokinen & Kirsi Juhila. Tampere: Vastapaino, 82-108.

Juvonen Tarja. 2013. ”Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa”. Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, toim. Merja Laitinen & Asta Niskala Vantaa: Vastapaino, 327-356.

Jyrkämä Jyrki. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 4/2008.

Kananoja Aulikki, Lähteinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.). 2017. *Sosiaalityön käsikirja*. Tietosanoma Oy. Printon, Tallinna.

Karjalainen Pekka. 2017. ”Aikuissosiaalityö”. Teoksessa *Sosiaalityön käsikirja*. Toimitaneet Kananoja Aulikki, Martti Lähteinen ja Pirjo Marjamäki. Tietosanoma. Tallinna. 247-259.

Karjalainen Sirpa. 2015. *Ovesta sisään vai ulos? Kuvaileva tutkimus nuorista aikuisasiakkaista ja sosiaalityöstä*. Licensiaatintutkimus. Sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Sosiaalityön laitos. Lapin Yliopisto. Saatavilla: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=6819458b-9e53-450c-91e1-fe0dbc28fc79>. Luettu 8.9.2019.

Karjalainen Vappu. 2012. ”Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta -mutta miten?” Teoksessa Karjalainen Vappu & Ilpo Vilkkumaa. *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Stakes. 7. lisäpainos. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Tampere. 11-26.

Kotiranta Tuija & Tuija Virkki. 2011. ”Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria”. Teoksessa *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Toimittaneet Kotiranta Tuija, Petteri Niemi ja Raili Haaki. Helsinki: Gaudeamus, 113-132.

Kuusikko-työryhmä. 2018. Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö vuonna 2017. Forsell Marianne. Edita Prima Oy. Helsinki.

Kärki Jarmo. 2007. Asiakaskohtaisen sosiaalityön luokitukset: Sosiaalityöntekijän asiakaskohtainen toimintoluokitus ja asiakaskohtaisen sosiaalityön kohdeluokitus versiot 1.0. Ohjeita ja luokituksia / Stakes: 2007:2

Kääriäinen Aino. 2016. ”Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan”. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toim. Törrönen Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä. Helsinki: Gaudeamus Oy, 185-195.

Kääriäinen Aino. 2017. ”Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan”. Teoksessa Törrönen Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä. *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Gaudeamus. Tallinna. 189-197.

Laaksonen Maarit, Aino Kääriäinen, Marja Penttilä, Maria Tapola-Haapala, Heli Sahala, Jarmo Kärki & Anu Jäppinen. 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. THL Raportti 54/2011. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Laitinen Merja & Asta Niskala. 2013. ”Sosiaalityön suhde asiakkuuteen”. Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, toim. Laitinen Merja & Asta Niskala. Vantaa: Vastapaino. 9-17.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta. 542/2019.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812.

Lakialoite LA 86/2018 vp. Lakialoite laiksi lastensuojelulain 75 §:n muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_86+2018.pdf. Luettu 19.9.2019.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Metsämuuronen Jari (toim.) 2011. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. E-kirja. International Methelp Oy.

Myllyniemi Sami (toim.) 2016. Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Grano Multiprint Oy.

Mäkinen Sanna. 2015. ”Näköaloja toimijuuteen nuoruuden siirtymissä ja suunnanotoissa”. Teoksessa *Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku*, toim. Päivi Annika Kauppila, Jussi Silvonen & Marjatta Vanhalakka-Ruoho. Itä-Suomen yliopisto: Toimijuuden tuki: koulutus- ja työsiirtymät, toimijuus ja ohjaus -hanke, 103-127.

Niemi Petteri. 2013. ”Hyvä, paha valta”. Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, toim. Merja Laitinen & Asta Niskala. Vantaa: Vastapaino. 31-54.

Nuorisolaki. 21.12.2016/1285.

Ohjaamo verkkosivut. ohjaamot.fi. Luettu 19.9.2019.

Ojaniemi Pekka & Kaisa-Maria Rantajärvi. 2010. ”Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön”. Teoksessa *Asiakkuus sosiaalityössä*, toim. Merja Laitinen ja Anneli Pohjola. Gaudeamus. Helsinki. 219-244.

Parsell Cameron, Elizabeth Eggins & Greg Marston. 2016. "Human Agency and Social Work Research: A Systematic Search and Synthesis of Social Work Literature". *British Journal of Social Work* (2017). 47. Oxford University Press. 238-255.

Pekkarinen Elina, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) 2012. Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131, Tiede. Unigrafia Oy. Helsinki.

Pohjola Anneli. 2003. "Tutkijan eettiset sitoumukset". Teoksessa *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus*, toim. Anneli Pohjola. Rovaniemi. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47, 53-67.

Pohjola Anneli. 2009. "Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla". Teoksessa *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*, toim. Suvi Raitakari & Elina Virokannas. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 96. Jyväskylä: Gummerus, 21-40.

Punna Mari, Kaisa Malinen, eija Sevón ja Sanna Sihvonen. 2017. Kannattaako asiakkaan toimijuuden ja itseohjautuvuuden vahvistaminen? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2017: 54: 155-158. Saatavilla: <https://journal.fi/sla/article/view/63656>. Luettu 29.10.2019.

Ranta Mette. 2015. Polut aikuisuuteen: kehitystehtävät, taloudelliset resurssit ja toimijuus. *Psykologia* 50 (06), 2015. 439-444.

Rostila Ilmari & Jukka Vinnurva. 2013. "Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus". Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, toim. Merja Laitinen Merja & Asta Niskala. Vantaa: Vastapaino, 196-218.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.

Tuomi Jouni & Anneli Sarajärvi. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaattovaara Virpi. 2015. Elämäkulku ja toimijuus. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990–2011. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Vierula Tarja. 2012. Asiakkaiden ja asiakirjojen väliset suhteet lastensuojelussa. Vanhempien näkökulma. Janus. vol. 20 (2) 2012, 49-167. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/50654/15370>. Luettu 15.10.2019.